

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gölizar AÇIK GÜNEŞ

MERSİN LEVANTEN YAPILARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

MİMARLIK ANABİLİM DALI

ADANA, 2010

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MERSİN LEVANTEN BİNALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gülizar AÇIK GÜNEŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

Bu tez .../.../2010 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği /Oyçokluğu İle Kabul Edilmiştir.

.....
Prof. Dr. ERKİN ERTEN
Danışman

.....
Doç. Dr. İsmail H. ÇAĞATAY
Üye

.....
Yrd. Doç. Mustafa YEĞİN
Üye

Bu tez Enstitümüz Mimarlık Anabilim Dalında hazırlanmıştır.
Kod No :

Prof. Dr. İlhami YEĞİNGİL
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki Hükümlere tabidir

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN LEVANTEN BİNALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gülizar AÇIK GÜNEŞ

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Danışman : Prof. Dr. ERKİN ERTEN
Yıl: 2010, Sayfa 68
Jüri : Prof. Dr. Erkin ERTEN
Doç. Dr. İsmail H. ÇAĞATAY
Yrd. Doç. Mustafa YEĞİN

19. yüzyılda Amerika’da yaşanan pamuk kıtlığı Mersin’in kaderini değiştirmiştir. 1866 yılında ülke demiryolu ağına bağlanan Mersin, hızla Çukurova’da yetiştirilen tarım ürünlerinin ihraç edildiği bir liman ve ticaret merkezi haline gelmiştir. İç savaş nedeniyle pamuk ihtiyacını karşılamakta güçlük çeken Amerika, tedarikçisi olabilecek yeni üretim bölgeleri arayışına girmiştir. Mersin’in artan ticari potansiyeli, yabancı tüccarların Mersin’e göç etmesine sebep olmuştur. Bugün çok küçük bir azınlık olan Hristiyan Levantenler, tüccar olarak geldikleri Mersin’de, kentin gelişimine önemli katkıda bulunmuşlardır. Yaşam konforlarını artırmak adına kente kazandırdıkları binalar mimari kültür mirasımıza dâhil edilebilecek eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Levantenlerin Mersin’deki yaşam alanları incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Levanten, Mersin, Geleneksel Yapılar

ABSTRACT

MSc THESIS

A RESEARCH ON THE BUILDINGS OF LEVANTINES LIVED IN MERSIN

Gülizar AÇIK GÜNEŞ

**ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF BASIC AND APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE**

Supervisor : Prof. Dr. ERKİN ERTEN

Year: 2010, Page 68

Jury : Prof. Dr. Erkin ERTEN

Doç. Dr. İsmail ÇAĞATAY

Yrd. Doç. Mustafa YEĞİN

The shortage of cotton production in America has changed the fortune of Mersin in 19. Century. Mersin has been attached to national railway network in 1866 and become an important harbor and trade center which export regional growth goods. America has been searching for new cotton suppliers because of the difficulty That they faced about producing national cotton requirement during the civil war. The growing commercial potential of Mersin has forced merchants to move in to this bright city. Nowadays who has been a small group in population, Christian Levantines has made big contribution to Mersin as they have come as traders. The buildings constructed by Levantines for the comfort of their lives, might be accepted as our National Architectural Heritage. In this research the spaces of Levantines are going to be studied.

Key words: Levantine, Mersin, Traditional Buildings

TEŞEKKÜR

Uzun soluklu Yüksek Lisans Tez çalışmam süresince verilen değerli katkılara ve paylaşımlara değinmeden önce, bu sürecin benim için çok öğretici, heyecan verici olduğunu belirtmek istiyorum. Bu araştırma Mersin’i daha çok sevmeme vesile oldu. Çalışmam esnasında birçok kişiden farklı biçimlerde destek ve yardım aldım. Çıktığım yol boyunca bana destek olan tanıdığım veya tanımadığım ve burada adlarını sayamadığım tüm destekçilerime değerli yardımlarından dolayı içtenlikle teşekkür ediyorum.

Öncelikle danışmanım Sayın Prof. Dr. Erkin ERTEN’e, desteği ve tezimin kurgusunun oluşmasındaki yardımlarından dolayı sonsuz teşekkür ediyorum. Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa YEĞİN’e çalışmama candan verdiği emeğinden dolayı teşekkür ediyorum.

Bu tezin sonlanmasında en büyük destekçim olan sevgili eşim Erkan Güneş’e, fotoğraf çekimlerinde yardımcılığını yapan oğlum Derin’e ve manevi desteğinden dolayı kızım Su’ya çok teşekkür ediyorum. Yoğun iş tempomun yanında akademik çalışma yapabilmem için bana zaman yaratan anneme gönülden teşekkür ediyorum...

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	V
RESİM DİZİNİ.....	VI
TABLO DİZİNİ.....	VII
1.GİRİŞ.....	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	5
3. MATERYAL VE METOD.....	7
3.1. Materyal.....	7
3.2. Metod.....	7
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	9
4.1.Levantenler.....	9
4.1.1.Levanten Kavramı.....	9
4.1.2.Levantenlerin Sosyal Ve Ekonomik Yaşamları.....	11
4.1.3. Levantenlerin Dil, Kültür Ve Eğitim Durumları.....	15
4.1.4. Levantenlerin Mersin’e Yerleşme Nedenleri.....	16
4.1.5. Tanzimat Sonrasında Mimarlık Ortamına Levantenlerin Katkıları	18
4.1.6. 19.Yüzyıl Sonları 20. Yüzyıl Başlarında Mersin Ve Levantenler..	19
4.1.6.1. Tarsus Şer’iyye Sicilleri’ne Göre Mersin Kentinin Kuruluşu	19
4.1.6.2. Salnameler.....	21
4.1.6.3. Mersin’de Levanten Yaşam Alanları.....	22
4.1.6.4. Mersin’de Ticaret Ve Sanayi.....	24
4.1.6.5. Nüfus Yapısı.....	26
4.1.6.6. Geleneksel Ve Yeni Kent Kurgusu.....	28
4.2. Mersin’de Levanten Evlerinin Özellikleri.....	33
4.2.1. Girişler	37
4.2.2. Pencereleler.....	39

4.2.3. Cepheler.....	41
4.3. Araştırma Alanındaki Levanten Yapıları.....	43
4.3.1. Konutlar.....	43
4.3.1.1. Victoria Briscal Evi.....	43
4.3.1.2. Camii Şerif Mahallesinde Bir Ev.	46
4.3.1.3. Nacar Evi (Şaşati Evi).....	47
4.3.1.4. Çeşmeli Bina.....	51
4.3.1.5. Christmann Evi (Atatürk Evi).....	52
4.3.1.6. Rickards Evi.....	53
4.3.1.7. Necati Tütüner Evi.....	54
4.3.1.8. Cami Şerif Mahallesinde Levanten Binası.....	56
4.3.2. Dini Yapılar.....	58
4.3.2.1. İtalyan Katolik Kilisesi.....	58
4.3.2.2. Arap Ortodoks Kilisesi.....	58
4.3.3. Ticari Yapılar.....	60
4.3.3.1. Messageries Maritimes Acentesi.....	60
4.3.3.2. Sursok Han.....	61
5. SONUÇLAR.....	63
KAYNAKLAR.....	65
ÖZGEÇMİŞ	68

ŞEKİLLER DİZİNİ

SAYFA

Şekil 4.1.	1886 Yılında Hizmete Açılan Mersin-Adana Demiryolu Hattı.....	12
Şekil 4.2.	1920 Yılında Paris’te Basılmış Mersin Şehir Haritası Ve Planı	25
Şekil 4.3.	1964 Yılında Yürürlüğe Girmiş Olan İller Bankası Planı	26
Şekil.4.4.	Hermann Jansen Tarafından Hazırlanmış Olan 1938 Mersin İmar Planı.....	32
Şekil.4.5.	Jansen Planı Altılık Yapılarak Hazırlanan Levantenlere Ait Yerleşim Aksı.....	37
Şekil 4.6.	Victorian Evi Cephesi.....	44
Şekil 4.7.	Viktorian Evi Zemin Kat Planı.....	44
Şekil 4.8.	Viktorian Evi Birinci Kat Planı.....	45
Şekil 4.9.	Viktorian Evi Çatı Kat Planı.....	45
Şekil 4.10.	Şaşati Evi Zemin Kat Planı.....	49

RESİMLER DİZİNİ**SAYFAVII**

Resim 1.1.	Atatürk Evi Önü Ve Pergolalı Yol.....	2
Resim 4.1.	Herkes İçin Önem Taşıyan İstasyon Sokağından Bir Görünüş....	12
Resim 4.2.	Eski Kıbrıs Çarşısından, Bugünkü Soğuksu Caddesi'nden Denize İniş.....	14
Resim 4.3.	Bugünkü Halkevinin Arkasından, Şehri Doğu-Kuzey İstikametinde Görüntüleyen Bir Fotoğraf.....	17
Resim 4.4.	Gümrük Meydanına Bir Bakış.....	18
Resim.4.5.	Mersin'den Genel Görünüm.....	19
Resim.4.6.	Gümrük Meydanından Batıya Doğru Bir Bakış.....	22
Resim.4.7.	Uray Caddesi'ne Bağlanan Sokakta, Altyapı Çalışması Sonucu Ortaya Çıkan, Dere Taşlarıyla Kaplanmış 19. yüzyıl Karakteristik Mersin Sokağı (solda). Sokak yakın zaman önce asfaltla kaplanmıştır (sağda)	24
Resim 4.8.	Ahşap Kepenkler.....	24
Resim 4.9.	Mersin'den Genel Görünüm.....	27
Resim 4.10.	Uray Caddesinden Bir Bakış.....	28
Resim 4.11.	Camii Şerif Mahallesinde Mücahitler Caddesinde Ticaret Yapılan Dükkan/Konut Şeklinde Bir Yapı.....	29
Resim 4.12.	Uray Caddesinden Bir Bakış.....	30
Resim 4.13..	1940'larda Atatürk Evi, Akkahve, Messageries Maritimes.....	30
Resim 4.14.	Messageries Maritimes Binası.....	31
Resim 4.15.	Kuleli Cephelere Sahip Şaşati Evi.....	31
Resim 4.16	Şaşati Evi.....	34
Resim 4.17.	Kemerli Dükkan Cephesi Görünümü.....	35
Resim 4.18.	Camii Şerif Mahallesinde Eklektik Tarzda Bir Ev.....	36
Resim 4.19.	Nacar Evi (Şaşati Evi) Girişi.....	38
Resim 4.20.	Christmann Evi girişi.....	38
Resim 4.21.	Giriş kapısı tokmağı detayı.....	39
Resim 4.22.	Atatürk Caddesinde Taş Söveli, Ahşap Kepenkli Bir Yapı.....	40

Resim.4.23.	Uray Caddesinde Bir Pencere Detayı.....	40
Resim 4.24.	Mesudiye Mahallesinde Bir Ev.....	41
Resim 4.25.	Parselasyona Uyumlu Çeşmeli Ev.....	41
Resim 4.26.	Sursok Han.....	42
Resim 4.27.	Rafet Vanlı Evi.....	42
Resim 4.28.	Uray Caddesinde Taçlandırılmış, Anıtsal Giriş Kapısı Örneği...	43
Resim 4.29..	Camii Şerif Mahallesi 5231 Sokakta Bir Ev.....	46
Resim 4.30.	Nacar Evi Eski Görünüm.....	47
Resim 4.31.	Nacar Evi.....	48
Resim 4.32.	Nacar Evi Kulesi.....	49
Resim 4.33.	Nacar Evi.....	50
Resim 4.34.	Nacar Evi Güney Giriş Kapısı.....	50
Resim 4.35.	Nacar Evi Üst Kat Girişi Kapısı.....	51
Resim 4.36.	Çeşmeli Ev.....	51
Resim 4.37.	Çeşmeli Bina, Köşedeki Çeşme.....	52
Resim 4.38.	Atatürk Evi.....	53
Resim 4.39.	Rickards Evi.....	54
Resim 4.40.	Mücahitler Caddesi, Necati Tütüner Evi.....	55
Resim 4.41.	Necati Tütüner Evi.....	55
Resim 4.42.	Camii Şerif mahallesinde bir Levanten Tüccar Evi.....	56
Resim 4.43.	Eklektik Bir Yapı Örneği.....	57
Resim 4.44.	Eklektik Bir Yapı Örneği.....	57
Resim 4.45.	1919’lu Yıllarda İstasyon Caddesi’nin Başlangıç Noktası.....	58
Resim 4.46.	Arap Ortodoks Kilisesi, 2010.....	59
Resim 4.47.	Arap Ortodoks Kilisesi, 2010.....	59
Resim 4.48.	Messageries Maritimes Binası.....	60
Resim 4.49.	Sursok Han Taş Konsolları	61
Resim 4.50.	Uray Caddesi Üzerinde Bulunan Sursok Han	62
Resim 4.51.	Sursok Han Köşe Detayı	62
Resim 4.52.	Sursok Han	62

1. GİRİŞ

19. yüzyıl sonlarında Mersin, Anadolu'nun Akdeniz'e açılan en önemli liman kentlerindendir. 1930'lardan sonra hızlı bir gelişim süreci yaşayan kent, bu sürecin devamında Avrupa'nın birçok ülkesinden göç almıştır.

Bölgenin geleneksel ürünü olan pamuğa bağlı olarak gelişen dokumacılık ve tekstil sektörünün artan ihracat talebinin karşılanması yanı sıra, Süveyş kanalının inşası için gerekli olan kereste talebinin karşılanması da Mersin limanı aracılığıyla yapılmıştır. Bu dönemdeki ticari hayatın canlılığı Avrupa'dan fark edilmiş ve Mersin bir cazibe merkezi haline gelmiştir. 1850'li yıllardan itibaren kente, Marsilyalı, Marunî, Galyalı, Kıbrıslı ve Latin kökenli aileler gelmiştir. Bu gayrimüslim Avrupalı ailelerine hepsine birden Levanten denilmiştir.

Farklı kültürlerle sahip bir mozaik içerisinde oluşturulan tüm binalar ortak bir mimari dilde buluşmuşlardır.

Mersin, Osmanlının en genç kentlerinden biridir. Bu özelliği onu Osmanlının ilk düzenli kenti yapmıştır. Evlerin şekillenmesi ve yerleşimleri, kişilerin sosyal ve kültürel farklılıklarının yanında mesleki farklılıklarına göre de oluşmuştur.

Tanzimat sonrasında hazırlanan ve yeni yapılarda uyulması gerekli kurallar ebniye nizamnameleri ile belirlenmiştir. Bu nizamnameler bugünkü imar düzenlemelerinin temelini oluşturmaktadır. 19. yüzyılda Mersin'in yeniden kurulduğu dönemde, Osmanlıda bir yerleşimin "mahalle" olarak kabul edilmesi bazı koşullara bağlıdır. Atık su sisteminin çözülmesi, düzgün satırlı yollarının, okul, karakol ve mescit gibi yapıların bulunması bu koşullardan bazılarıdır. Ebniye nizamnamelerine göre, sokak genişlikleri, ev cephelerinde yer alacak mimari öğeler ve boyutları da belirlenmiştir. Ebniye nizamnamelerine göre yapılandırılan Mersin, bu kurallar doğrultusunda oluşturulmuş diğer Osmanlı kentlerinden farklı ve Avrupai görünüme sahip bir şehirdi. Bu kurallar doğrultusunda gelişen Mersin, geleneksel kentlerde olduğu gibi, meydana bağlanan, dar, çıkmaz sokaklı bir kent dokusuna değil, doğu-batı ve güney-kuzey aksı üzerinde gelişen, limana paralel ve dik olarak konumlandırılmış geniş ve ferah sokaklara sahiptir. Şehrin kurulmuş olduğu coğrafya

düz ve geniş arazi yapısına sahiptir. Bu sebeple dar sokaklı ve bitişik nizamlı yapılaşmaya gerek duyulmamıştır.

Mersin’de esas yerleşim, ticaretin kalbinin attığı Camii şerif mahallesindedir. Limana inen veya kıyıya paralel uzanan geniş sokaklarda ticaret yapan esnafa ait altı dükkân ya da depo tarzında, üzeri konut olan binalar vardır. Daha zengin yabancıların bahçeli evleri ise şimdiki Atatürk Caddesi civarındadır. Ticari ilişkiler nedeniyle Mersin’e gelip yerleşen Avrupalılar, kendilerine ait yapıları da yine Avrupa’dan getirttikleri, her biri farklı eğitim almış, farklı ülkenin kültürüne tabi mimarlarla çalışarak oluşturmuşlardır. Avrupa’dan Doğu’ya gelip, doğulu olmayı kabullenmeyen ve ilk dönemlerde bu şekilde anılmaktan rahatsızlık duyan Levantenlere ait bu yapılar iyi korunamadıkları için günümüze çok azı ulaşabilmiştir.

Resim 1.1. Atatürk Evi Önü Ve Pergolalı Yol.(Ayhan Korucu Koleksiyonu)

Levantenlerden günümüze uzanan kültürel varlıkların korunması adına bugünün koşullarında işlev kazandırılması gereklidir. Bu, Levanten binalarının geleceğe aktarılmasının için önemlidir. Bunun yapılabilmesi için söz konusu binaların sahiplerine ait kimliklerin, yaşam tarzlarının, toplumsal duruşlarının çok iyi irdelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla, çalışmada, Levanten kimliği ve bu kimliğin mimari ifadesini ortaya koymak için öncelikle Levanten toplum tanımlanmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan binalar Mersin Levantenlerine aittir. Levantenlerin Mersin'e gelişleri, toplumsal ve ekonomik yapılarının yaşam alanlarına yansıması ele alınmaktadır. Kent bütününde oluşturdukları mimari yapılanmalar ve temel yaklaşımları belirlenmektedir. Bu noktada, ağırlıklı olarak Kışla caddesinde yer alan binalar incelenmiştir. Sonuç bölümünde, Mersin'de, Levanten yapıların incelenmesiyle, bu yapıların sürekliliği, sahip olduğu kültürel değerleri günümüzde ne ölçüde korudukları sorgulanmaktadır. Araştırma kapsamında ele alınan binaların hizmet yapıları olmaktan öteye gidip, tescil edilmesi gerekli, mimari kültürel mirasımıza dahil edilebilecek eserler oldukları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Mersin'deki yapılaşmaya, Levantenlerin etkisine dair bir çalışma daha önce yapılmamıştır. Levantenlerin yaşayışları, sosyo-ekonomik durumları, inançları yaşanan ticari ya da konut alanlarının tasarımında farklı kıstasların oluşmasına neden olmuştur. Daha önce yapılan araştırmalar, Mersin Evleri ile ilgili incelemelerdir. Levantenler ve mimari kurgularına dair çalışmalarda ise İzmir ve İstanbul'daki kökleri incelenmiştir. Bizim coğrafyamızda konu bu yönüyle ele alınmamıştır. Araştırma konusu ile ilgili bugüne değin yapılmış çalışmalar;

Develi (1990), kentin tarihi, kuruluş yılları, nüfusu, eski Mersin'de yaşam hakkında bilgilendirmeler yapmışlardır.

Akpolat (1991), Hacettepe Üniversitesi, Arkeoloji Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Fransız kökenli Levanten bir mimarı ve Tanzimat sonrasında mimarlık eğitimi ve uygulama ortamı hakkında bilgilendirmişlerdir.

Renda, Yenişehirlioğlu, Müderrisoğlu, Alp (1995), Hacettepe Üniversitesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Mersin'de bulunan ev tipleri ve örneklerini incelemişlerdir.

Arslan (2001), Çukurova Üniversitesi, Geleneksel Mersin Evlerinin Biçimsel Özelliklerini incelemişlerdir.

Akkurt (2004), Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, Bornova ve Buca'daki Levanten köklerini incelemişlerdir.

3. MATERYAL VE METOD

3.1. Materyal

Levantenlerin konut mimarileri özellikle İzmir ve İstanbul'da ortaya konmasına rağmen Mersin'de bununla ilgili kapsamlı bir çalışma yoktur. Bu amaçla çalışmada, Levantenlerin Mersin'deki yaşam alanları ve kurguları tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle kentin 19. yüzyıl başlarındaki ekonomik durumu ve Levantenlerin buraya geliş sebepleri, sosyal yaşamları ele alınmıştır.

19.yy'da Mersin'in tarihi dokusu ve buna bağlı olarak Levantenlerin kimler olduğu, kültürleri, yaşam biçimleri ve bunların mekânlara nasıl yansıdıkları hakkında bilgi edinebilmek için literatür taraması (makaleler, tezler, kitaplar) yapılmış, anılar dinlenmiştir.

Bu çalışmada, bugüne kadar yapı oluşumları üzerine yapılan ve genellikle fiziksel çalışmaların önemsendiği, ağırlık kazandığı, araştırmalardan farklı olarak, sosyal yapıya, yaşam kültürüne ve bunların mimari kurguyu oluşturması, mekanlara yansması ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.2. Metod

Çalışma kapsamında ele alınan toplum Mersin Levantenleridir. Levanten kimliği ve bu kimliğin mimari ifadesini ortaya koymak için öncelikle "Levanten Toplum" tanımlanmıştır. Levantenlerin Mersin'e gelişleri, toplumsal ve ekonomik yapısı, yaşam alanları ele alınmıştır. Kent bütününde oluşturdukları mimari yapılanmalar ve temel yaklaşımları belirlenmiştir. Bu noktada detaylı bir şekilde ele alınan Kışla caddesinde (bugünkü adıyla Atatürk Caddesi) yer alan yapılar ve Mersin'de yaşayan Levantenlerin binaları görsel inceleme ve yazılı kaynak araştırması yapılmıştır. Mersin'in kent tarihi hakkında bilgileri çeşitli odalara ait basılı evraklar, makaleler, tezler ve kitaplar incelenmiş, o dönemi yaşamış yerel halkla konuşmalar yapılarak, çevre, dönem ve konutlara ait bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışma konusu, sadece konutlar olarak değil, sosyal yaşam alanları,

ibadethaneler de kapsama alanına alınmıştır. Çalışılan konutların fotoğrafları çekilmiş ve geçmiş dönemlere ait fotoğrafları ile kar ıla tırmaları yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1.4. Levantenler

4.1.1. Levanten Kavramı

Levantenler, Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında hem devlet işlerinde hem de ticari hayatta oldukça yönlendirici etkiye sahip bir topluluktur. Levanten kelimesi, Fransızca “Lever” sözcüğünden türemiştir. Doğmak ve Doğu anlamlarına gelen sözcük, Doğu Akdeniz ülkelerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Genel bir ifadeyle, Levanten, Avrupalı bir aileden gelerek, bir Doğu Akdeniz ülkesi olan Türkiye’de yerleşenleri ifade etmektedir.

Ortak kabul edilen bir tanımlaması olmayan Levantenler, yerli azınlık gruplar ile Batılı insanlar arasında farklı bir toplum ve kültür olarak görülmektedir. Bu toplumu meydana getirenler, İngiliz, İtalyan, Fransız, Macar ve Slav kökenlidir (Oban, 2007).

Levanten, “Avrupa’dan yani Batı’dan gelerek Levant’ta (Doğu’da) birkaç nesil yerleşen ve ulusal bir dile sahip olmayan, genellikle ticaretle uğraşan, kendini üzerinde yaşadığı topraklara ait hisseden ancak bu toplumun ne tam olarak içerisinde ne de dışarısında olan Latinleri (Katolikler)” ifade etmektedir. Levanten, Doğu’nun “Batıısı”, Batı’nın “Doğulusu”dur (Dikkaya, 2006).

Yeni Türk Ansiklopedisi’nde Levanten, Akdeniz’in doğu sahillerinde ve buralardaki ülkelerde (Yakın Doğu) dünyaya gelmiş veya buralarda yerleşip ticaret yapan, aslen Avrupalı, çok kere uzun kalışlar ve evlenmeler dolayısıyla soyu karışmış kimse, Yakın Doğu’lu olduğu halde Avrupalılık taşıyan “tatlı su frengi” denilen tipler, şeklinde tanımlanmaktadır (Yeni Türk Ansiklopedisi, (1985: Cilt: 6, s: 2072). Aynı ansiklopedide şöyle devam etmektedir: Bahis konusu ülkeler, uzun süre Osmanlı idaresinde kalmıştı. Burada, daima ticaret maksadıyla bulunan Avrupalılar vardı. Bunların sayısı kapitülasyonların kabulünden sonra hızla arttı. Belli merkezlerde yerleşip kendi aralarında veya başka ırktan olanlarla evlenerek

çoğaldılar ve özel bir tip oluşturdular. Beden özellikleriyle birlikte, gelenek, görenek ve kültürleriyle şivelerinde de değişiklikler meydana geldi. İmparatorluğun son zamanlarında daha çok deniz ticaretinin yoğun olduğu İstanbul, İzmir, Antalya, Beyrut, İskenderiye ve benzeri yerlerde toplanmışlardır (Yeni Türk Ansiklopedisi, (1985: Cilt: 6, s: 2072).

İlber Ortaylı'ya göre Levanten kelimesi ile Doğu Akdeniz Limanları ve bütün Doğu Akdenizde yaşayanlar kastedilmektedir. Ortaylı, Levanten (Doğulu) kelimesiyle, Doğu Akdeniz Limanlarının, bir anlamda da hem Bizans, hem Osmanlı döneminde yerli halktan ziyade İtalyan, Katalan, Fransız gibi Batı Akdenizlilerin kastedildiğini, onsekiz ve ondokuzuncu yüzyıllarda ise bu kelimenin Orta ve Kuzey Avrupa'dan gelerek yerleşen yabancıları da kapsadığını belirtmektedir. Ona göre; genellikle yabancı pasaportlu olup, önceleri İtalyancayı sonra Fransızca'yı özgün şiveleriyle konuşup benimseyen Hristiyanlar ve bu sosyal gruba girenler 'Levanten'dir (Ortaylı, 1994).

İlhan Pınar'a göre Levanten kavramı, Batı Avrupa'nın dünya egemenliğine giden yolda karşılaştığı kendi dışındaki her şeyi tanımlama merakından ortaya çıkmıştır. Tıpkı Haçlı Seferleri'ne çıkan her mümin'in "yolcu", ya da bu kutsal topraklarda ve çevresinde yerleşen genellikle Latin, Malta ve Fransız Katoliklerinden oluşan insanların önceleri İtalyan şehir cumhuriyetlerinin varlığına bağlı olarak "Venedikli, Cenevizli veya Padovalı" olarak geldikleri şehrin adıyla anılması gibi. Ancak Batı Avrupa düşünürleri, bu Avrupalılık anlayışını kabul etmemişlerdir. Çünkü bu insanlar her ne kadar atalarının topraklarını kendi toprakları olarak kabul etse ve kendilerini Avrupalı olarak görse de, kendilerine sorulan "hangi ulustansınız?" sorusuna verdikleri "Latin ya da Katolik" cevabı, onları tatmin etmemiştir (Pınar, 2006: 34).

Eldem' in Alexandre Handjeri (1841)'den aktardığına göre Levant: Şark (Arapça), Haver (Farsça) ve gün doğusu gibi coğrafi tanımlamalara işaret etmektedir. Fransızca "Lever" kelimesinin (kalkmak, doğmak-güneş için-) anlamlarından türeyen Levant, görüldüğü gibi genel olarak Doğu, dolayısıyla Levanten de Doğu'ya ait, Doğu'da yaşayan anlamına gelmektedir (Eldem, 2006). Burada Doğu, Batı merkezli bir dünya görüşüne göre, Avrupa'nın doğusunu ifade etmektedir. Bu

coğrafi alan da, dar bir anlamda günümüz Orta Doğu ya da Yakın Doğu ile Akdeniz'in doğusunu ifade etmektedir. Nitekim William Haris "Levant, Bir Kültürler Mozaïği" adlı çalışmasında bu coğrafi alana işaret etmektedir (Haris, 2005:5)

Ana Britannica'da Levanten (Fransızca Levantin "Doğulu"), Osmanlı döneminde özellikle Tanzimat sonrasında İstanbul'da ve büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan, Müslüman olmayan azınlıklar, olarak belirtilmektedir (Ana Britannica, 2004).

Yapılan incelemede, Levantenlik, dini açıdan bakıldığında daha çok Katolikler için kullanılmış olmakla birlikte, İngiliz Protestanlar için de kullanıldığı görülmektedir. Yalnız 19. yüzyılda Polonya'dan göç eden Katolikler bu tanıma dâhil edilmezken, 19. yüzyıl sonlarından itibaren Rum, Ermeni ve Yahudi kökenli insanlar dâhil edilmektedir.

Genel kabul olarak Levantenler, ticaretle uğraşan, Avrupa'dan bu amaçla Anadolu'ya göç etmiş Avrupa kökenli insanların oluşturduğu topluluktur. Levantenler Osmanlının içinde yer alan farklı kökenlere sahip topluluklarla sosyal ve kültürel anlamda etkileşimlerde bulunmuşlardır. Kendi yaşam düzenlerini, tarzlarını aktarmışlardır. Ancak gerek ticari gerek siyasi gerekse idari anlamda Osmanlının içersinde bulunan diğer Avrupalı gurupların, Levantenlerin önünü açmakta olan etkisini göz ardı etmemek gerekir.

4.1.2. Sosyal Ve Ekonomik Yaşamları

Levantenler İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde toplumsal ve kültürel yaşamı önemli ölçüde etkilemişlerdir. Alafranga olarak anılan yaşam biçimi, Türkiye'ye Levantenlerle girmiştir.

19. yüzyılda yabancılara tanınan imtiyazlarla birlikte Avrupa'daki lüks yaşam Osmanlı kentlerinde hissedilmeye başlamıştır.

1850 'de demiryolları yapımında yabancı sermayeye izin verilmesi, ardından Islahat fermanıyla 1856 yılında da yabancı sermayenin Osmanlı topraklarında yatırım yapmasına izin verilmesi, 1867 yılında da yabancılara toprak edinmelerine

izin verilmesi ile Batı tarzında inşa edilen binalar, faytonlar, mobilyalar, giysiler, kısaca Batı tarzındaki yaşantıdan alıntılar kendini hissettirmeye başlamıştır.

Şekil 4.1.1886 yılında hizmete açılan Mersin-Adana demiryolu hattı (Ramsay, 1903).

Doğu Akdenizliler, Mersin'i, kilise çanlarının, ezan seslerinin duyulduğu dama taşı planlı düzenli sokakları, Ebniye Nizamnamelerine uygun kesme taş duvarlı, Marsilya kiremitli çatılı güzel yapılarıyla Anadolu kentlerinden farklı, yepyeni bir kent olarak yarattılar.

Resim 4.1.Herkes İçin Önem Taşıyan İstasyon Sokağından Bir Görünüş

Kent, rıhtıma yığılan pamuk balyaları, kanaviçe çuvallar, fiçılar ve sandıklar arasından geçen arabalar ve kervanlar; beyaz ipek, keten veya sadakor kumaş elbiseler içinde; gemi acenteleri, bankalar ve ticarethaneler arasında telaşlı ve canlı adımlarla gidip gelen işadamları; istasyonda, tramvayda, fayton ve kefelede, hemen her dilde konuşan insanları ile; huzurlu, dinamik, Avrupai bir yaşam içindeydiler.

Mersin, sokaklarında şortla dolaşan bayanlar, tenis oynayan ya da bisikletle sabah turları yapan bayanlarla uygar kent kimliğini açıkça göstermekteydi. Kışla caddesinde bulunan bahçeli büyük evlerde yatılı bakıcı, bahçıvan, aşçı ve temizlikçiler çalışırdı. Etnik farklılığıyla, birlikte yaşama kültürüyle ve modernliğiyle Mersin, özel, saygı duyulan bir kentti.

Mersin’de diğer birçok kentte olduğu gibi, özellikle Avrupalıların oturduğu ve ticaretin merkezi olan yerde “Frenk Mahallesi” adında bir yer vardır. Burası Latin-Katolik kiliseye de yakın mesafededir. Osmanlı liman kentlerinde Levantenlerin merkezini bu Frenk Mahallesi ve onun kültürel uzantıları olan okul, kilise, hastane, ticarethaneler ve diğer sosyal kurumlar oluşturmaktadır. Bu durum tüccar adı verilen konut türünü de anlamlandırmaktadır.

Mersin’e yerleşen önemli Levanten aileler arasında Sersok, Giovanni (Latin), Hanibati (Latin), Vitalis (Ege’den-tüccar-bankacı), Nakkaş, Garbini, Artos, Palombo, Garbini, Şaşati (yorulmaz,2002), Del Conte, Lohner, Braggiotti, Massageot, Macati, Barbur, Dumani, Miskavi, Gandur, Emilio Levante, Mantovani, Butros, Bertamini, Nadir sayılabilir. Bu Hristiyan ailelerinin kökenleri İtalya, Fransa, Almanya, Lübnan ve Beyrut'a dayanmaktaydı.

Günümüzde Levantenlerin büyük bir kısmı, çeşitli sebeplerle (özellikle Kurtuluş Savaşı sonrasındaki nüfus mübadelesi ile) göç etmiş olsalar da Türkiye’de uzun yıllar refah içinde yaşamışlardır. Sayıları zaman geçtikçe azalan Levantenler, farklı uyruklarda ve ayrı kiliselere bağlı olmalarına rağmen, İzmir ve İstanbul’da olduğu gibi Mersin’de de ticaret ve kurulan akrabalık ilişkilerine dayanan ortak bir yaşama düzeni oluşturmuşlardır.

Ne tam Doğulu, ne de tam Batılı, özgün bir topluluk olan ve Levanten adı verilen bu azınlıklar, onsekizinci yüzyıldan başlayarak Osmanlı ekonomisinde ve Avrupa ülkeleriyle siyasal, diplomatik ilişkilerde etkin, çoğu kez de belirleyici rol

üstlenmişlerdir. Ancak zamanla Osmanlı uyruklarının devlete karşı olan yükümlülüklerinden bağışık tutulmaları, devlet nezdindeki saygın konumları ve Avrupalılara özenen giyim kuşam ve görenekleriyle Osmanlı aydınlarının ve Türk milliyetçiliğinin tepkisini çekmişlerdir. II. Meşrutiyetin ilanından (1908) sonra Levantenlerin, özellikle ekonomik etkinliklerini azaltmaya yönelik önlemler alınmıştır. Bunun üzerine birçok Levanten, Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya göçmüştür. Türkiye'de kalanlar da Cumhuriyet'in ilanından (1923) sonra kapitülasyonların kaldırılması, iş ve ticaret yaşamına Türklerin egemen olmaya başlamasıyla ayrıcalıklarının ve güçlerini kısa sürede yitirmişlerdir. Sayıları iyice azalmış olmakla beraber bugün Mersin'de Levantenlerden ancak şu aileler kalmıştır. Levante (İtalyan), Montavani (İtalyan), Babini (İtalyan), Brecotti, Şaşati (Latin), Vitel (Türkleşmiştir.), Talhuz (Latin), Antoine-Mirzan (Fransız), Nadir (İtalyan), Rexya (İtalyan), Soysal(İtalyan-Türkleşmişler),Hisarlı(Latin), Kokaz(Latin), Daniel, Kokalakis (Rum Katolik), Yalnız (Polonyalı).

Mersin, 180 yıllık genç tarihiyle farklı dilleri, inançları, kültürleri bünyesinde barındırmış, zengin mirasa sahip bir Doğu Akdeniz liman kentidir.

Resim 4.2. Eski Kıbrıs Çarşısından, Bugünkü Soğuksu Caddesi'nden Denize İnış.

4.1.3. Levantenlerin Dil, Kültür Ve Eğitim Durumları

Levantenlerin kültür seviyesinin yüksek olduğunu ve hemen hepsinin en az dört dili anadil seviyesinde konuştukları bilinmektedir. Kültür dili olarak Fransızca, günlük hayatta Rumca ya da Arapça, eğitimini aldıkları İtalyanca ve yaşadıkları ülkenin dili olan Türkçe konuşulmaktaydı. Bugünkü adıyla Çamlıbel’de oturanlar ağırlıklı olarak Fransızca konuşurdu. Bahçe, Lazkiye mahallelerinde Halep ve Şam çevrelerinden gelip yerleşenler bulunurdu ve bu mahallelerde Arapça konuşulurdu. Ticari yaşamda ağırlıklı konuşulan dil İtalyanca veya Fransızca idi.

Epik’e göre Levantenler, atalarından miras kalan pek çok dili konuşabilen, genellikle Katolik mezhebine bağlı Hristiyanlardan oluşmaktadır(Epik,2006:55). Konuştukları dil, kendi aralarında Rumca iken, resmi toplantılarda ya da topluluk arasında Fransızcadır (Beyru, 2000: 13). Levantenler, İtalyan ve Fransız okullarına giderlerdi. Mersin’de yaşayan Levantenlerin çocukları öğrenimlerini genellikle Fransa, Almanya, İtalya, Beyrut, Tarsus Amerikan Koleji, İstanbul'daki yabancı dille eğitim veren okullarda sürdürmüşlerdir. Anasınıflarında kız ve erkek çocuklar, aynı sınıfta fakat ayrı sıralarda otururlardı. Okullardaki hocalar, örneğin İtalyan hocalar, seçilerek gelir ve İtalyan Hanedanı vakfı tarafından finanse edilirdi (Kazgan, 2006: 60, 61, 68). Ya da Amerika tarafından desteklenen hocalar gelirdi.

Levantenler, zenginlikleri yanında eğitime önem vermeleriyle de dikkat çekmiştir. Yayın hayatında Fransızca, İngilizce, Almanca ve İtalyanca çıkan yayın organlarının başlıcaları; İstanbul’da Journal de Constantinople, Le Courier d’Orient, Stamboul, La Turquie gibi Fransızca, Levant Herald, Levant Times gibi İngilizce yayınlar yapılmıştır (Ortaylı, 1994: 207). İzmir’de; Smyrneen, Le Specttateur Orientalin (Couirrier de Smyrne), Le Smyrneen, Journal de Smyrne, L’Echo de l’orient, L’Impartial de Smyrne (daha sonraları kısaca L’Impartial olarak yayınlandı) ile Rumca ve İngilizce basılan Astir en ti Anatoli (Anadolu Yıldızı daha sonra Astir en ti Anatoli ke filos to Neon- Anadolu Yıldızı ve Gençlerin Dostu), Amalthea, İyonikos Paratiresis, Etniki, İoniki Melisa (L’Abeille Ionien- İyonya Arısı-), Astir tıs Anatolias (Anadolu Yıldızı), Elpis-Umut, Efimeris tis Smirnis (İzmir Gazetesi) gibi gazeteler yayınlandı. Görüldüğü gibi Levanten Dünya, okumaya önem veren bir

topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Levantenler, çocuklarını daha ziyade kendi kurdukları Fransız, İtalyan okulu gibi okullara göndermişlerdir. Bu okullarda da kendi kültürlerine göre programlar benimsemişlerdir (Beyru, 2000: 30–315).

Çoğunluğu Hristiyan olan bu azınlıklar, din ve dillerini korumakla birlikte, evlilik yoluyla yerli halkla akrabalık ilişkileri kurdular, zamanla Osmanlı gelenek ve göreneklerini benimsediler. Devletin özel korunmasından da yararlanarak, önemli bir ekonomik güç kazandılar (Ana Britannica, (2004, Cilt: 14, s: 435)

4.1.4. Levantenlerin Mersin’e Yerleşme Sebepleri

1838 yılında Batı Avrupa ülkeleri ile imzalanan Serbest Ticaret anlaşması ve Tanzimat Fermanı; imparatorluğa yabancı sermayenin girmesine, gayrimüslim vatandaşlara ve Levanten denilen yabancı tüccar ve işyeri sahiplerine kolaylıklar ve imtiyazlar tanıdı. Bu durum özellikle deniz kıyısı kentlerinin gelişmesinde çok etkili oldu. Mersin, Tanzimat fermanıyla her alanda başlatılan yeniden yapılanma ve reformları, ilk önce ve en iyi değerlendiren Osmanlı kentlerinden biri oldu. Mersin gibi Selanik, İstanbul, İzmir, Trabzon, İskenderun gibi kentler de, tarımsal ürünlerin, çok çeşitteki el sanatlarının ve sanayi hammaddelerinin ihraç edildiği, Batı Avrupa sanayi ürünlerinin giriş yaptığı, kozmopolit metropollere dönüştüler.

Resim 4.3. Bugünkü Halkevinin arkasından, şehri doğu-kuzey istikametinde görüntüleyen bir fotoğraf. Karşıdan görünen çift kuleli kilise 1944 yılında yıkılan Ayios Georgios Ortodoks Kilisesi'dir.

1832 yılında Çukurova'da başlatılan tarımsal hareketler, aynı dönemde yaşanan Kuzey Amerika İç savaşı, Süveyş Kanalı inşaatı, Kırım savaşı gibi dünyada yaşanan ekonomik ve siyasal olaylar neticesinde; balıkçı barınağından ibaret olan Mersin köyünün kıyısında küçük ticarethaneler ve iskeleler kuruldu (TCDD,1965:7). Ticari faaliyetlerinden dolayı ağırlıklı İstanbul ve İzmir'e yerleşmeyi tercih eden Levantenler tarafından, Mersin'deki bu hareketlik fark edildi ve buraya yerleşme isteğini getirdi. Levantenlerin gelişleri daha çok koloni şeklindedir. Ticari ayrıcalıklar nedeniyle özellikle ticaretle uğraşan bu kişiler, Küçük Asya'da – Asia Minor (Anadolu'da) önemli zenginlik elde etmişlerdir (Üsdiken, 2006: 88).

Resim 4.4. Gümrük Meydanına bir bakış.

4.1.5. Tanzimat Sonrasında Mimarlık Ortamına Levantenlerin Katkıları

Levanten kültürünün sebep olduğu en önemli değişim kent çekim merkezlerinin, odak noktalarının değişimine sebep olmasıdır. Yabancı mimarlarla yapılan planlamalarda Osmanlı'da var olan meydan geleneğinin olmadığı bir planlamanın yapıldığı görülür. Izgara planının ve çizgisel aksların sınırladığı yapıların önem kazandığı görülmektedir.

Yabancılar tarafından imtiyazlarla birlikte Levantenlerin etkileri ekonomik ve sosyal yaşamla birlikte fiziksel çevrede de etkisini göstermiştir. Batılı anlayışla ve batılı mimarlarla çalışılan yeni mekânlarda, iç mekân kurgularında da kendini göstermiştir.

1848 ve 1849'da çıkarılan 1. ve 2. Ebniye Nizamnameleri ile Müslüman olan ve olmayan halk arasında Tanzimat'tan önce uygulanan yer seçimi, kat yüksekliği ile malzeme konuşlarındaki farklılık ve düzenlemeler ortadan kalkmıştır. Yeni düzenlemeye göre, artık din ve etnik farklılıklara göre ayırım yapılmamaktadır. (Batur 1985:1047) Tanzimat döneminde, yönetim, eğitim ve edebiyat alanlarında olduğu gibi, mimarlık alanlarında da hızlı bir değişim ve ilerleme görülür. Mersin, ticari hayattaki hareketliliğe bağlı olarak cazibe merkezi olması sonucu Levantenlerin buraya yerleşmeleriyle birlikte, yapılan ticaret yapıları, okullar, konsolosluklar, kiliseler ve konutlarla bir Avrupa kenti görünümündedir.

4.1.6.19. Yüzyıl Sonları 20. Yüzyıl Başlarında Mersin Ve Levantenler**4.1.6.1. Tarsus Şer’iyye Sicilleri’ne Göre Mersin Kentinin Kuruluş Öyküsü**

Mersin, ilkçağlarda çeşitli yerleşimlere sahip ve önem arz eden, fakat ortaçağdan itibaren önemini kaybetmiş bir şehirdir. Kent, XIX. yüzyılda özellikle Tarsus İskelesi’nin kullanılamaz hale gelmesi üzerine, iskelesi vasıtasıyla tekrar önemli bir konuma yükseldi. Kent iç ve dış ticarete önemini eskiçağlarda kazanmış fakat ortaçağdan itibaren, bir yerleşim ve ekonomik merkez olma özelliğini kaybetmiştir. Mersin kentinin adına yeniden rastlamamız, XIX. yüzyıl başlarına kadar mümkün olmamaktadır. Bu tarihlerden itibaren ise önce seyahatnameler, ardından da devlete ait kayıtlarda Mersin adı tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Resim 4.5. Mersin’den Genel Görünüm

Mersin’in, tarihi bakımından, en önemli özelliği, tarihsel bir süreklilik göstermemesidir. Eskiçağlarla, XIX. yüzyıl arasında Mersin kenti diye bir yer yoktur. Yeniden ortaya çıkışının tam olarak öyküsü bilinmemektedir. Mersin kentinin yeniden bir yerleşim kimliği kazanmasındaki en önemli faktör, iskele ve buradan yapılan ticarettir.

Geleneksel Tarsus İskelesi'nin işlevini yitirmesi, Mersin'in yeniden kimlik kazanmasındaki en önemli etkidir. İskelenin oluşmasıyla birlikte, yerleşim artmış, ticari ve resmi kurumlar oluşmuş ve paralelinde kent idari bir statüye kavuşmuştur. Mersin'de idari yapının çok hızlı gelişmesi ve 1864'te kaza, 1888'de sancak olması, diğer kentlerde eşine rastlanmayacak bir oluşumdur ve kentin önemini anlatması bakımından da dikkat çekicidir. Mersin'in XIX. yüzyılda ortaya çıkan bir kent olmasına rağmen, kuruluşu hakkında fazla detayın bulunmaması ve hala pek çok konunun açıklanamaması, önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise, kente ait kayıtların sağlıklı tutulamaması veya tutulan kayıtların sağlıklı saklanamaması olmalıdır. Hızlı büyüyen kente ait birincil kaynak olan şer'iyye sicillerinin kayıp olması sebebiyle, Mersin tarihinin ilk dönemlerini açıklamak için Tarsus Şer'iyye Sicilleri'nden yararlanılmaktadır.

Osmanlı Devleti'ne ait kentlerin tarihini yazımındaki en önemli kaynakların başında şer'iyye sicilleri (kadı defterleri) gelir(Adıyeke, Oğuz, 2005). Osmanlı kentinin idaresi ve yargı görevi, klasik dönemden itibaren kadılara aitti. Kadı, sadece bulunduğu şehrin değil aynı zamanda civar köy ve kasabaların da mülki amiri ve yargıci konumundaydı. Kadılar görevli oldukları yere, belli bir süre için tayin edilirdi ve burada merkez bürokrasisini temsil ederlerdi. Kadı burada hem yargı hem de güvenlik, mali ve kent idaresinin sorumluluğunu taşırdı. Kadıların, belli bir ofisleri yoktu ve genelde hangi binaya yerleşirlerse orayı mahkeme haline getirirlerdi(Ortaylı, 2000).

Kadılar yaptıkları icraatları, merkezden gelen ve merkeze giden yazışmaları, emirnameleri ve verdikleri kararlarla ilgili hükümleri, "kadı defteri" veya "şer'iyye sicili" adı verilen defterlerde tutarlardı. Dolayısıyla, bir kente ait hemen her şey bu defterlerde kayıtlanırdı. Kadı defterlerinin, kent tarihi yazımında birincil kaynak olmasının da nedeni budur. Kent tarihi açısından kadı defterlerinin önemi, eskiden beri öne çıkmaktadır ve zaten bu kaynaklara da, kent tarihi çalışmalarında sık olarak ve hemen her konuda başvurulmaktadır. Anadolu'daki Osmanlı kentlerine ait kadı defterleri, Ankara Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Fakat burada önemli bir sorun, çok uzun süreyi kapsayan Osmanlı hâkimiyetine rağmen, bu defterlerin tüm bu zamanı kapsamaması ve bir kısmının yok olmuş veya hiç bulunamamış olmasıdır.

Oğuz'un bildirdiğine göre(2006), şu anda, Ankara Milli Kütüphane'sindeki şer'iyye sicillerinin toplam sayısı yirmi binin üzerindedir ama bu bile kaybolan defter sayısının ancak az bir kısmını oluşturur. Bu kadı defterlerine bakıldığında, bazı kentlere ait kadı sicillerinin tam veya tamamına yakınının mevcut olmasına rağmen, Mersin örneğinde olduğu gibi, bazı kentlerin ise hiç kadı sicili olmadığı görülür.

4.1.6.2. Salnameler.

Mersin'in kentsel gelişmesini, buraya gelen gezgin ve araştırmacıların anılarının yanı sıra, Adana Vilayet Salnameleri'nden de izlemek mümkündür.

Mersin kentinin kuruluş ve gelişimini, Mersin'e ait şer'iyye sicillerinin iyi saklanmaması ve kaybolmasından dolayı, en önemli kaynak konumunda olan Tarsus Kadı Sicilleri üzerinden değerlendirilmektedir (Oğuz, 2006).

Yıllık kelimesiyle karşılayabileceğimiz salname, önce Batı Avrupa'da ortaya çıkmış bir süreli yayın türüdür. Vilayetlerde yayınlanan salnameler, Osmanlı Devleti'nin son dönem nüfusunu incelemek için önemli bilgi kaynaklarındandır. Mersin ile ilgili salnameleri geriye dönük incelediğimizde etnik ve dinsel topluluk sayısı azalmaktadır. Örneğin 1872 yılında yayınlanan Adana Vilayeti Salnamesi'nde Mersin kazasının nüfusu sadece Müslüman ve Hristiyan olarak tasnif edilmiştir. İlk defa 1847'de yayınlanmış olan Devlet salnamesine göre Adana eyaletinin bir Livası olan Tarsus ve ona idari anlamda bağlı bir köy olan Mersin; Adana sınırları içinde yer almaktaydı. (İbrahim Bozkurt(2002)bildirdiğine göre (Devlet Salnamesi,1263 H.))

1879 yılında Mersin kasabasında 625 Müslüman, 147 Rum, 37 Ermeni ve 50 Katolik'in yaşadığı belirtilmiştir(Adana Vilayeti Salnamesi,1296:150-151).

Resim 4.6. Gümrük Meydanından Batıya Doğru Bir Bakış.

4.1.6.3. Mersin’de Levanten Yaşam Alanları

19. yüzyılı ve 20. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan dönemde, Mersin’in fiziksel büyüklüğü ve ölçeği, kentin bir karakter edinmesine yardımcı olmuştur. Mersin’in kendine özgü niteliklerinin olduğu 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan dönemde, Mersin genelinde, gerek tekil binalarda gerekse genel yerleşme örüntüsünde bir nitelikten söz etmek mümkündür (Yenişehirlioğlu, F., 2004.). Bu nitelikler ve Mersin’in fiziksel büyüklüğü ve ölçeği, kentsel bir karakter oluşmasını sağlamıştır. Bu dönemde kent, günümüzdeki sınırlarıyla karşılaştırıldığında yalnızca kent merkezini kapsayan bir alanda konumlanmıştır. İlerleyen dönemlerde hızlı bir kentsel büyüme ile karşılaşacak kentte kentsel büyüme denetlenebilir bir çerçevede kalmaktadır. Yirminci yüzyıl başına kadar Uray Caddesi kentin ticari eksenini oluştururken, Gümrük Meydanı’ndan Kışla’ya doğru gidildikçe ticarethaneler seyrekleşip, özellikle günümüzde Atatürk Evi Müzesi olan yapıdan batıya doğru tamamen konutların bulunduğu mahallelere ulaşılmaktadır. Günümüzde Çamlıbel adı verilen semtte ana aksı oluşturan caddede özgün nitelikler gösteren yapılar bulunmaktadır. Günümüzde birçoğu yıkılmış olan bu konutların yerlerine yapılmış olan çok katlı yapıların büyük çoğunluğu, sahibi olan ailelerin isimlerini taşımayı sürdürmektedir. Kentin ileri gelen tüccarları Safa Ailesi, Erden Ailesi, Hayfavi Ailesi, Sıdalı Ailesi gibi Müslüman ailelerin yanı sıra Barbur, Dumani,

Miskavi, Gandur, Levante, Şaşati, Mantovani, Butros, Nakkaş, Nadir gibi gayrimüslim ailelerin ürettiği çok kültürlü bir ortak yaşam biçimi gelişmiştir. Sementin renkli sosyal dokusunu gözler önüne seren çarpıcı bir örnek, 1928 yılında Paris'te bir Fransız-Rus ailenin çocuğu olarak doğan ve 2000 yılında ölen ünlü sinema yönetmeni Roger Vadim Plemiannikov'dur. 1930'larda Fransız Konsolosu Plemiannikov'un oğlu olan Vadim de bu dönem Çamlıbel sakinleri arasındadır.

Belirli bir sosyal statüye ve güce sahip, ait olduğu sistemi ve toplumsal duruşu temsil eden Levanten topluluğun yaşam alanlarının ele alındığı bu çalışmada, belirlenen yapıların mekânsal verilerinin elde edilebilmesi için kullanıcı kimliğinin, ait olduğu toplumsal ve kültürel yapının önemli olması nedeniyle, yapı kullanıcılarının milliyetleri de belirlenmiştir.

Sonuç olarak doğu-batı ekseninde gelişme gösteren kente gelen Levantenlerin ticarethaneleri Camii şerif mahallesinde, Uray Caddesi üzerinde yer alırken, varlıklı Levantenlerin evleri ise Kışla caddesinde, şimdiki adıyla Atatürk Caddesinde bulunmaktaydı. Söz konusu yapılar incelendiğinde, yapıların büyük çoğunluğunun mimari ifade, malzeme ve fonksiyon açısından Batılı izler taşıdığı görülmektedir. Varlıklı ailelerin yaptırmış olduğu, mimari karakterleri olan bu evler, iki katı da kesme taştan, özenli taş işçiliklerinin gözlendiği yapılardır. Cephe süslemeleri ilgi çekicidir. Anıtsal giriş kapıları, süslemeli balkonlar, köşe sütunçeleri, rozetler ve profilli kornişlerle zenginleştirilmiştir. Küçük yapıların avlu ve ana giriş kapılarında üçgen alınlıklar, profilli kemer taşları kullanılmıştır. Kapı lentoları ve söveleri geometrik ve bitkisel motifli bordürler ve rozetlerle bezelidir. Önemli ortak bir özellik de, geleneksel Mersin evlerinde olduğu gibi iklim ve mahremiyet sebebiyle yapıların ahşap panjurlarının olmasıdır.

Resim 4.7. Uray Caddesi'ne Bağlanan Sokakta, Altyapı Çalışması Sonucu Ortaya Çıkan, Dere Taşlarıyla Kaplanmış 19. Yy. Karakteristik Mersin Sokağı (solda). Sokak yakın zaman önce asfaltla kaplanmıştır (sağda)

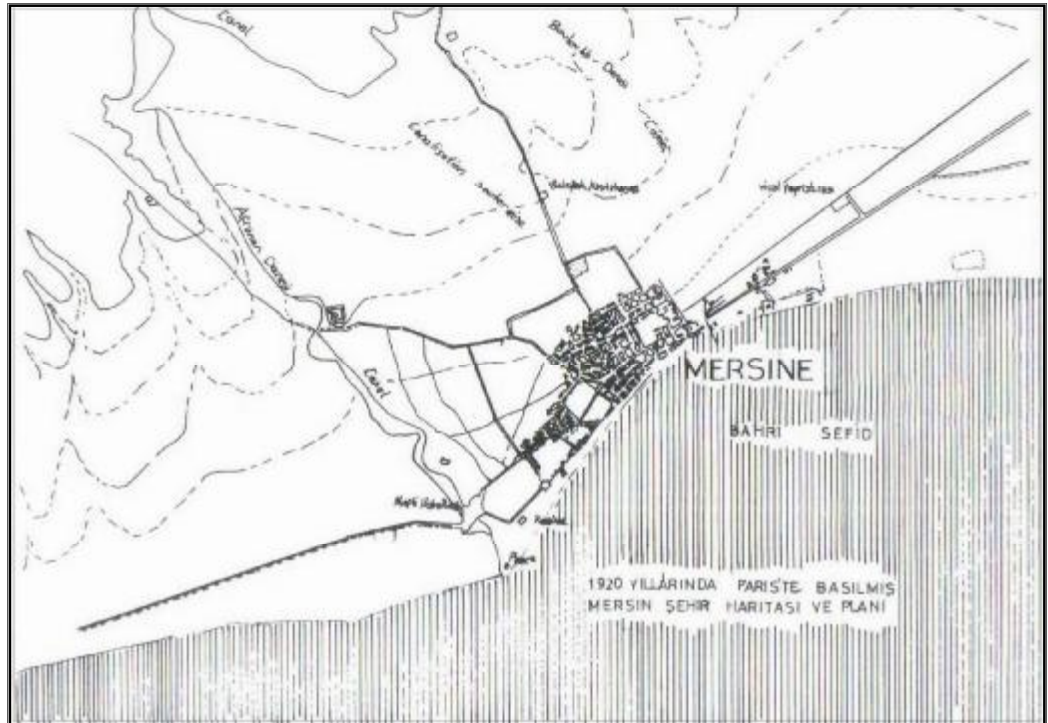

Resim 4.8. Ahşap Kepenkler

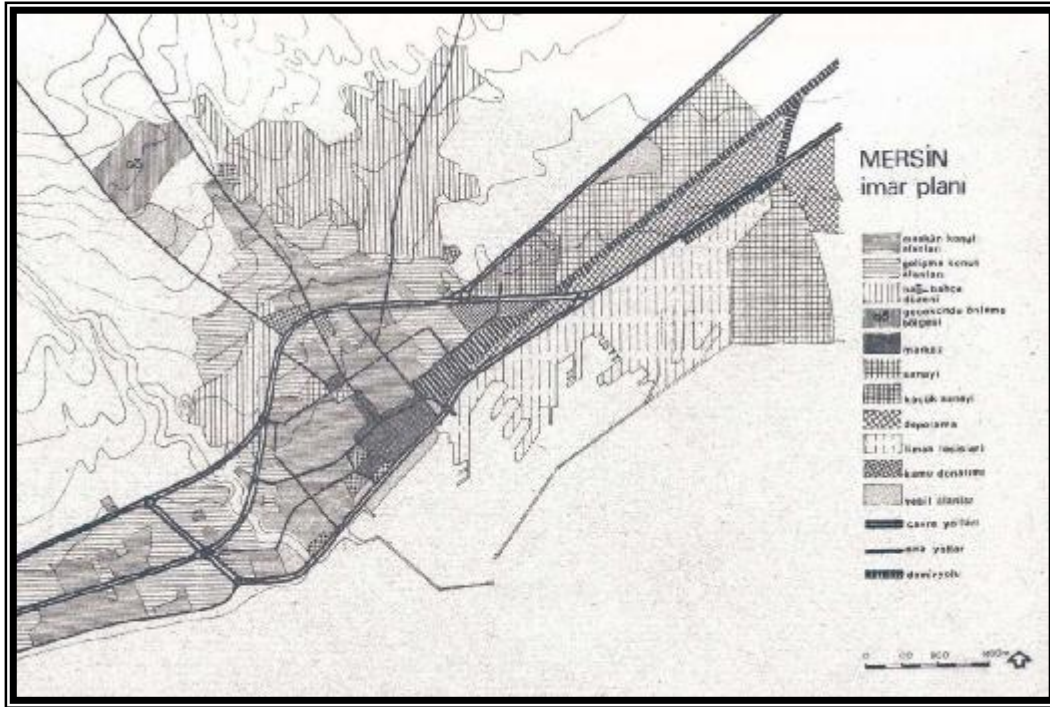
4.1.6.4. Mersin'de Ticaret Ve Sanayi

Mersin, 19. yüzyıl dünya şehircilik tarihinde, benzeri olmayan bir performans göstererek, yoktan var olurcasına, 30 yıl gibi kısa sürede Doğu Akdeniz'in en gözde liman kentlerinden biri oldu. 1861–1865 arasında yaşanan Amerika'daki kuzey-güney savaşlarında güneyde bulunan pamuk tarlalarının imha edilmesiyle, barut yapımında da kullanılan pamuğun temin edilmesi gerekliliği doğdu. Dönemin

Amerikalı yöneticileri tarafından pamuk yetiştirmeye en elverişli yerlerde ziraat girişimi desteklendi. Anadolu bu anlamda seçilmiş yerdir. 1863'de Gout adındaki İngiliz işadamanının kurduğu çırçır fabrikası, Mersin'in sanayileşmesinin ilk habercisi oldu (Kütükoğlu, 1976). Bütün bu gelişmelere paralel olarak Mersin kazası, hızlı büyüme ve yapılaşma sürecine girdi. Aynı tarihlerde, başta Amerika, Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya olmak üzere 12 ülkenin konsolosluğu Mersin'de bulunmaktaydı. Böylesine çok sayıdaki yabancı temsilcilik, karayolu, demiryolu ve liman, kentin uluslararası ilişkilerinin de giderek yoğunlaştığını göstermektedir. Gelişim ve imar faaliyetlerinin devamı olarak 1886 yılında Mersin'de Türkiye'nin ilk ticaret odalarından biri kuruldu (Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, 1998:4). 1888'de Osmanlı ve Ziraat bankalarının Mersin'de şubelerini açmaları ve 1889 yılında Selanik Bankasının Mersin'de şube açması, yabancı sermayenin ilgisini genç bir liman kenti olan Mersin'e çekti. 1900'lü yılların başlarında Yunan "Atina Bankası" ve Fransız "La Banque Française de Syrie" ve "Banque Française Des Pays D'orient" bankaları da birer şube açtılar.

Şekil 4.2.1920 Yılında Paris’te Basılmış Mersin Şehir Haritası Ve Planı
(Develi,1990)

Şekil 4.3. 1964 Yılında Yürürlüğe Girmiş Olan İller Bankası Planı

4.1.6.5. Nüfus Yapısı

1850'li yıllarda iskelenin önemine paralel olarak kentteki Katolik nüfusun da artmaya başladığı dikkat çekmektedir. Mersin'de birikmeye başlayan Katolikler Marunî, Avrupalı ve Latin-Katoliklerden oluşmaktaydı (Yorulmaz, 2004). Avrupa'dan gelenler ve Latin- Katolikler, Levantenleri oluşturuyorlardı ve bunların da Mersin'e yerleşmesi 1850'li yıllara kadar dayanmaktaydı (Adıyeke, 2004). Mersin'e yerleşen önemli Levanten aileler arasında Sursok, Vitalis (Latin), Garbini, Artos (Latin), Mantovani (İtalyan), Şaşati aileleri sayılabilir (Adıyeke, 2004).

Katolik cemaati içinde yer alan bir diğer grup da Marunîlerdir. Marunîler genelde Suriye, Lübnan, Filistin gibi Ortadoğu ülkelerinde yaşayan, Hristiyanlık içinde farklı görüşe sahip bir gruptur. Osmanlı'nın Suriye ve Lübnan'ı almasından sonra Osmanlı hâkimiyetine girmişler fakat kültürel ve siyasal yönlerden Fransa tesiri altında kalmışlardır (Yorulmaz, 2005). Özellikle Lübnan'daki Müslüman Dürzîlerle, Hristiyan Marunîler arasındaki çatışmalardan dolayı, 1860'lı yıllardan itibaren bazı Marunî aileler Mersin'e yerleştiler (Leylek, 2005). Marunîlerin burada

Avrupalı tüccarların temsilcileri olarak, büyük firmaların şubelerini açıp farklı bir Levanten örneği ortaya çıkardıkları söylenebilir. Bunların bir diğer kısmıysa, deniz ticareti ile ilgilenmişlerdir (Yorulmaz, 2004). Mersin’de bulunan önemli Marunî aileleri arasında Bahluli, Salaiman, Ajub, Anne, Juppe, Dib, Mansur, Neddaf, Attaka gibi aileler sayılabilir. Sicillerde ise Marunîler için özel bir kayıt bulunmaması, bu kişilerin sicillerden tespitini zorlaştırmaktadır. Belki, Mersin’de önce İngiltere, daha sonra da Belçika Konsoloslugu yapan ve sicillerde tüccar-ı muteberden sayılan Anton Likeron (Likardü?) Pavlos, bu Marunî cemaati içinde sayabileceğimiz, sicillere konu olmuş kişiler arasında gösterilebilir(TŞS,1885).

1879 yılında deniz yoluyla Mersin’e gelen E.J.Davis’e göre; Mersin gelişmekte olan küçük bir yerleşimdir. Gözlemlerinin bir bölümünde:"Çarşılarında çeşitli etnik gruptan insanlar oldukça hareketli ve canlı bir atmosfer oluşturuyor. Bu bölgenin tüm limanlarında olduğu gibi Rumlar, Suriyeli ve Lübnanlı Hristiyanlar ana nüfusu oluşturuyor. Avrupalılar'ın sayısı çok az. Resmi görevliler dışında çok az Türk yaşıyor. Ancak tüm ulaşımı develerle sağlayan değişken nüfus Türklerden oluşmuş" demektedir.

Resim 4.9. Mersin’den Genel Görünüm.

Cuinet’e göre(1891), 1891 yılında Mersin’in nüfusu 9000 dolaylarındadır. Demografik durumuna bakıldığında 2.700’ü Rum Ortodoks, 860’ı Ermeni, 260’dan fazla Latin Katolik, 5000’i Müslüman olduğu görülür. Bu dönemde bütün Avrupa ülkelerinin temsilcileri, konsolos, konsolos yardımcısı veya konsolosluklar vardır. Bu yıllarda Mersin’in nüfusunu her geçen gün artırmaktadır. Ticaret yapmak için

dönemsel olarak buraya gelen gelip geçici nüfus oldukça fazladır. Buharlı veya yelkenli gemilerle, karayolu ile gelip kalanların oluşturduğu değişken bir nüfus yoğunluğu da ayrıca bulunmaktadır.

4.1.6.6. Geleneksel Ve Yeni Kent Kurgusu

Mersin kentli yaşam sürdüren zengin kültürel bir yapıya sahiptir. Farklı kültürlerin ve sosyo-ekonomik koşulların var olduğu Mersin bir 19. yy. kenti olduğu için daha önceki yıllardan süregelen geleneksel Osmanlı kent dokusuna sahip değildir. Osmanlıda var olan meydan geleneğinin olmadığı bir planlamanın yapıldığı görülür. Izgara planının hakim olduğu ve çizgisel aksların sınırladığı yapıların önem kazandığı bir kurgu mevcuttur.

Yerleşim ticaret yaşamının gerçekleştiği Cami-i Şerif Mahallesi'ndedir ve bu yerleşim batıya ve kuzeye doğru yönelen mahallelerle genişletilmiştir. Limana inen veya kıyıya paralel olarak uzanan geniş sokaklarda ticaret yapan esnafa ait depo-dükkân konut tipi evler çoğunluktadır. Daha büyük, bahçeli evler Hamidiye Mahallesi'nde ve bugünkü Atatürk Caddesi civarında yer alır. Geleneksel Osmanlı kentlerinde rastlanan konak tipi yönetici eşraf evleri, burada yerini tüccar evlerine bırakmıştır.

Resim 4.10. Uray Caddesinden bir bakış.

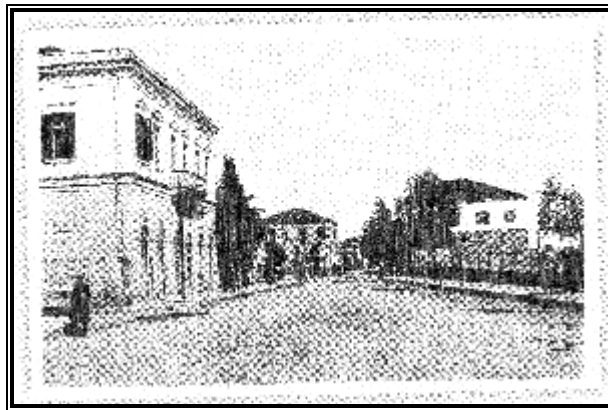

Resim 4.11. Camişerif Mahallesiinde Mücahitler Caddesinde Ticaret Yapılan Dükkan/Konut şeklinde Bir Yapı.

Resim 4.12.Uray Caddesinden Bir Bakış

Kent dokusunun geleneksel yerleőimlerden farklı olmasının bir nedeni de Tanzimat sonrasında çıkan ve yeni yapılan inőaatlarda uyulması gereken kuralları belirten Ebniye Nizamnameleridir.

Resim 4.13. 1940’larda Atatürk Evi, Akkahve, Messageries Maritimes

Resim 4.14. Messageries Maritimes binası

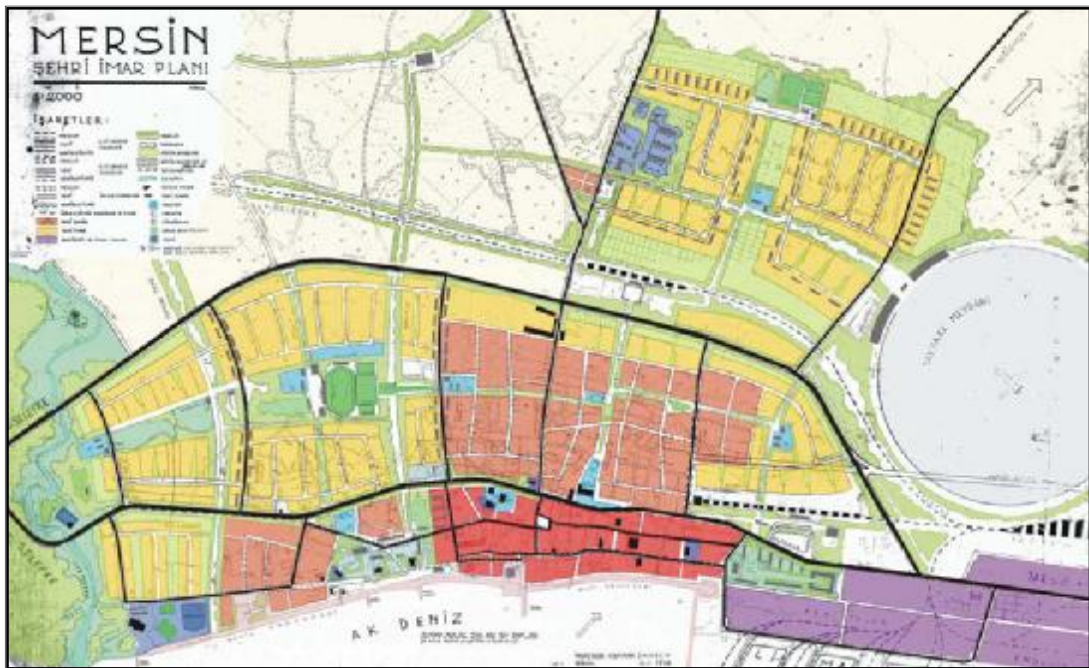
Yapılar, hacim, plan ve cephe tasarımı yönünden, DoĒu Akdeniz liman kentlerinde, özellikle Beyrut'ta kullanılan mimariyle benzerlikler göstermektedir. Kuleli cepheler aynı etkiyi vermese de Beyrut'ta da rastlanmaktadır (bkz. Resim 4.15). Bu durum, Mersin'in DoĒu Akdeniz içinde diĒer limanlarla iliŐkisinin yoĒunlaŐtıĒı ve kültürel etkilenmelerin artmış olduĒu izlenimi vermektedir.

Resim 4.15. Kuleli Cephelere Sahip ȘaŐati Evi.

Etnik kökenleri Batı'ya dayanan ve deniz ticaretiyle uğraşan Mersinliler evlerinin projelerini Osmanlı topraklarında çalışma serbestliği bulunan ve Avrupa'dan gelen mimarlara yaptırır, çatı tuğlalarını Marsilya'dan satın alır, iç mekân için gerekli yapı malzemesi ve mobilyacılarını da Avrupa ülkelerinden seçerlerdi.

1932'de ünlü kent planlamacısı Avusturyalı Hermann Jansen Mersin imar planını hazırladı. Kentin tarihi dokusu üzerinde yoğunlaştırdığı korumacı düzenlemeler ve nüfus projeksiyonunu saptayamaması nedeniyle ileri görüşlü bir planlama olamadı.

Şekil 4.4. Hermann Jansen Tarafından Hazırlanmış Olan 1938 Mersin İmar Planı

1963 yılında İller Bankası tarafından hazırlanan imar planı makro formu; liman büyümesi, çevre yolu ve eşik alanlara yer vermesine rağmen, gelecekteki büyümeyi göremediğinden 1972 yılında tadil edildi. Çıkarılan sayısız imar afları ve gerekli denetimin yapılamaması sonucunda, eski kent üzerinde iç içe geçmiş çok katlı beton yapılardan oluşan bir kent dokusu ortaya çıktı. S.Vural'a göre:"Osmanlı döneminde etnik yapılarına göre ayrılmış olan mahallelerin aralarında bulunan ve kente nefes aldırın alanlar böylece yok edilmiş oldu."

Bu çalışmada kent gelişimine büyük katkılar sağlayan Levantenlere ait yapıların incelenmesi, günümüz mimarisine etkileri ve sahip olduğu değerlerin korunup korunamadığı sorgulanacaktır.

4.2. Mersin’de Levanten Evlerinin Özellikleri

Mersin kent dokusunda bulunan ve günümüze çok azı korunarak ulaşan bu evler dikkat çekecek bir biçimde özellikli yapılardır. Genellikle evler taştan yapılmışlardır.

Denel, batılılaşmanın etkinliğinin olduğu dönemde konutları üç gruba ayırmaktadır;

- Varlıklı ailelerin inşa ettirdiği, iki ya da üç katlı, dış cephe düzenlemeleri ve iç mekan süslemelerinde Batılı, mekan organizasyonu ve cumba gibi elemanlarla yerel karakter taşıyan tekil konutlar.
- Yoğunlukla orta sınıf gayrimüslim tebaanın kullandığı, kitle organizasyonu, cephe düzenlemeleri ve elemanları ile Batılı etkiler taşıyan Sıra Evler,
- Özellikle İstanbul Batılı yaşam alanlarında (Galata ve Pera) gözlenen, yoğun ticari yapılarla iç içe girmiş, Avrupalı bürokrat ve tüccarların yanı sıra varlıklı gayrimüslimlerin kullandığı çok katlı konutlar (Denel, 1982)

Mersin’de varlıklı Levantenlere ait evler genellikle büyük, bahçeli ve her iki katı da taştan yapılmıştır. Orta gelirli ailelere ait evlerin altında ise dükkân veya depo yer alır. Ana giriş ya da alt kat girişi sokaktadır. Üst kat girişleri geleneksel Mersin evlerinde de olduğu gibi genellikle yan cephedendir. Levanten evlerinde cepheler önemlidir, özen gösterilirler. Simetrik görünümlü cephelerde ana giriş, bazen kemerlerin içinde kalan, bazen üçgen alınlıkla taçlandırılmış, iki yanı sütunlu kapılarla vurgulanmıştır.

Resim.4.16. Şaşati Evi

Çalışma kapsamında incelenen 19. yüzyıl sonları, 20. yüzyılın ilk yarısı s resinde Mersin’de Levanten topluluğa ait yaşama alanlarının yoğunluğu, Levanten yoğunluğuna ait bir bilgi vermekle birlikte, söz konusu topluluğun fiziksel çevreyi őekillendirmeleri hakkında da bilgi vermektedir.

Avrupa’dan, Ortadoğu’dan gelen tüccarlar, kendi ülkelerinin mimarisini esas alan yapılar, konutlar yaptırıyorlardı. Daha çok kent merkezinde bulunan bu evlere ‘‘tüccar evleri’’ denilmektedir. Bu varlıklı yabancıların evlerinin mimarları da genellikle yabancıydı. Evlerinin projelerini Avrupa’dan getirdikleri mimarlara yaptıran Batılı Mersin’liler, çatı tuğlalarını Marsilya’dan satın alır, i  mekân için gerekli yapı malzemelerini ve mobilyalarını Avrupa ülkelerinden seçerlerdi.

Resim.4.17. Kemerli Dükkân Cephesi Görünümü.

Geçmişte Kiremithane Mahallesi sınırlarında kalan, şu anda ise Kültür mahallesi sınırları içinde yer alan Çamlıbel, Levantenlerin yaşamak için tercih ettiği, modern dünya görüşü ile geleneksel değerleri birlikte yaşatabilmiş, sosyal, kültürel ve ticari kimlikleri olan insanlar ve ailelerin yaşadığı yerleşim bölgesiydi. Sosyal çevre, ekonomik gelişmişlik ve Mersin'in en güzel evlerinin yer aldığı Çamlıbel'in ilk sakinlerine baktığımızda, Mithat Toroğlu, Fikri Mutlu, Zeki Ayan, Necip Safa, Ziya Erden, Hayfaviler, Şihmanlar gibi Müslüman ailelerin yanında Levantenlerden Del Conte, Lohner, Braggiotti, Massageot, Macati, Barbur, Dumani, Miskavi, Gandur, Emilio Levante, Şaşati, Mantovani, Butros, Nakkaş, Bertamini, ve Nadirleri görmekteyiz. Bu Hristiyan ailelerinin kökenleri İtalya, Fransa, Almanya, Lübnan ve Beyrut'a dayanmaktaydı. Avrupalı birçok mimar, Osmanlı topraklarında kolayca iş

bulabildikleri için Osmanlı kentlerine gelir ve burada hizmet verirlerdi. Avrupalı mimarların yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Avrupa'ya mimarlık eğitimi almaya giden ve kendi kentlerinde çalışmaya devam eden mimarlarda vardı. Her biri farklı ülkenin kültürüne ve farklı eğitimine tabi olan bu kişiler, seçtikleri, beğendikleri öğeleri, özellikleri alarak, farklı özellikte farklı sunumlarla mimari ürünler ortaya koydular. Bu üslup, eklektik üslup olarak adlandırılmaktadır. Bu ortamda Mersin'de de eklektik üslupla yapılan evler bulunmaktadır.

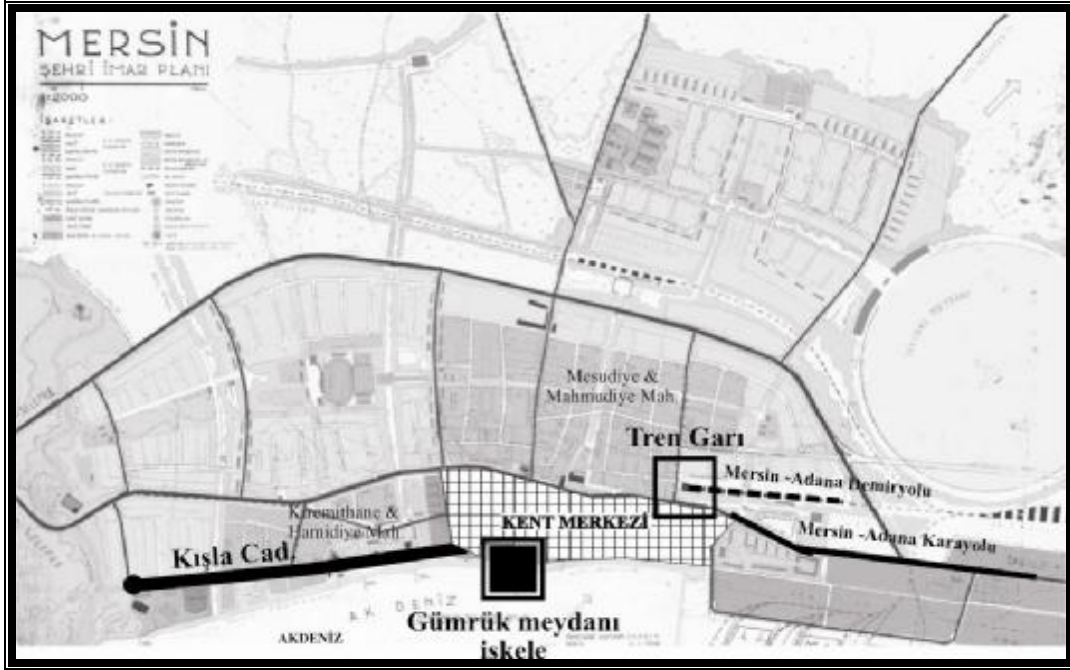

Resim 4.18. Camii Şerif Mahallesiinde Eklektik Tarzda Bir Ev.

Levantenlerin sosyal yaşamlarını yansıtan, hareketli ve gösterişli iç mekân düzenlemelerine rastlamaktayız. Evlerin girişinde eski tarz boy aynası, ceviz portmanto bulunurdu. Özenle seçilmiş ceviz koltuk, sandalye ve yemek masaları, duvarlarda kimi büyük, kimi küçük tablolar, guguklu saatler, sırma işlemeli kadife veya saten yastıklar, kabartma kristal çiçeklerle bezeli Venedik aynaları, porselen biblo ve heykelcikler, gümüş tepsi ve küllükler, pirinç karyolalar gibi ürünlerin tümüne zamanın konforu ve rahatlığıyla Levanten evlerinde rastlamak mümkündür.

Ağırlıklı olarak Kışla Caddesinde Levantenlere ait olan ve eklektik denilebilecek mimarlık ürünlerinin sergilendiği yapılara rastlanmaktadır. Eskiden Kışla Caddesi denilen cadde bugün Atatürk Caddesi olarak anılmaktadır.

Levantenlere ait bu evler yeterince korunmamış ve günümüze çok azı ulaşmıştır.

Şekil 4.5.Jansen Planı Altlık Yapılarak Hazırlanan Levantenlere Ait Yerleşim Aksı

4.2.1. Girişler

19. yüzyılda Avrupalı mimarlar Osmanlı topraklarında iş bulma imkânına sahip oldukları için, Levantenler onlarla çalışmayı tercih etmişlerdir. Her biri farklı kültür ve eğitim alan Avrupa'nın, İtalya, Avusturya, Almanya Fransa gibi değişik ülkelerinden gelen mimarların tasarladığı yapılar da farklı üsluplara sahiptirler. Ancak hemen hepsinde yapıların girişleri oldukça gösterişli tasarlanmıştır. Genellikle iki katlı olan evlerde zemin kat girişleri ön cepheden ve cepheyi dikey simetrik bölerek tasarlanırken, asimetrik girişlere de rastlanmaktadır. Bütün Mersin evlerinde olduğu gibi bu evlerde de üst katın girişi yan cepheden yapılmaktadır.

Resim 4.19.Nacar Evi (şaşati Evi) Girişi.

Resim 4.20.Christmann Evi Girişi.

Resim 4.21.Giriş Kapısı Tokmağı Detayı.

4.2.2. Pencereleler

Pencerelerin biçimleri ve söveler, hareketli cepheli bu evlerde önemli yapı elamanlarındandır. Büyük ölçekli yapılarda, Rönesans ve Barok üsluplarına atıfta bulunan, dikdörtgen ve/veya kemerli dizi pencereler, yüksek boşluklar, bezemeli söveler göze çarpmaktadır. Küçük ölçekli yapılarda ise daha yalın kornişler, yalın söveler gözlemlenmektedir. Bu da kullanıcıların toplumsal statüleri ve ekonomik güçleri nedeniyle farklılaştığı düşünülmektedir. Bütün yapılarda pencere söveleri taş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 4.22. Atatürk Caddesinde Taş Söveli, Ahşap Kepenkli Bir Yapı.

Resim 4.23. Uray Caddesinde Bir Pencere Detayı

4.2.3. Cepheler

Mersin evleri, düz hatlı, dikey veya yatay eksenler doğrultusunda düzenlenen parseller üzerinde inşa edilmişlerdir. Ve evlerde parselasyona uyumlu köşeli yapılar olarak tasarlanmışlardır. Ancak Levantenlere ait incelenen yapıların birçoğunda bu yapılanmaya aykırı olarak yuvarlak kuleler veya sokak köşeleri yuvarlak dönen cephelere rastlanmaktadır. Levanten yapılar özenli, gösterişli cephelere sahiptir.

Resim 4.24.Mesudiye Mahallesinde Bir Ev.

Resim 4.25.Parselasyona Uyumlu Çeşmeli Ev

Resim 4.26. 2010 yılında Sursok Han

Resim 4.27. Rafet Vanlı Evi

Resim 4.28.Uray Caddesinde Taçlandırılmış, Anıtsal Giriş Kapısı örneği

4.3. Araştırma Alanındaki Levanten Binaları

4.3.1.Konutlar

4.3.1.1.Victoria Briscal Evi:

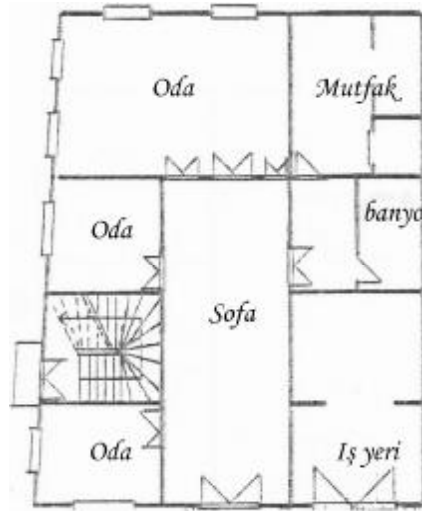
Kiremithane Mahallesi, 177. sokak no.2’de (pafta:20, ada:88 parsel:12) bulunan ev, zemin ve üzerinde iki kattan oluşmaktadır. Evin ilk sahibinin Lazkiye’den gelen Arap Hristiyan ailelerinden biri olduğu kabul edilmektedir. Victoria evi, Atatürk Caddesi üzerinde yer alan Arap Ortodoks kilisesi yakınındadır.

Victoria Evi’nin alt katının üst katlarla bağlantısı bulunmaz. Zemin katın girişi, ön cepheden; üst katların girişi yan cephedendir. Geleneksel Mersin Evlerinde çoğunlukla girişler bu şekildedir. Zemin katta giriş doğrudan bir iç sofaya açılır. Sofanın kuzeyinde bir salon ve kuzeydoğusunda bir mutfak ve tuvalet

bulunmaktadır. Evin üst katlarındaki planda zemin kattan farklı değildir. Ön cephe süslemeleri dikkat çekicidir. Pencere ve sövelerin dışına yuvarlak biçimli süslemeler yapılmıştır. Victoria Evi, Mersin evlerinde görülen birçok özelliğin bir arada kullanıldığı ve özellikle cephe görüntüsünün önemsendiği bir örnektir.

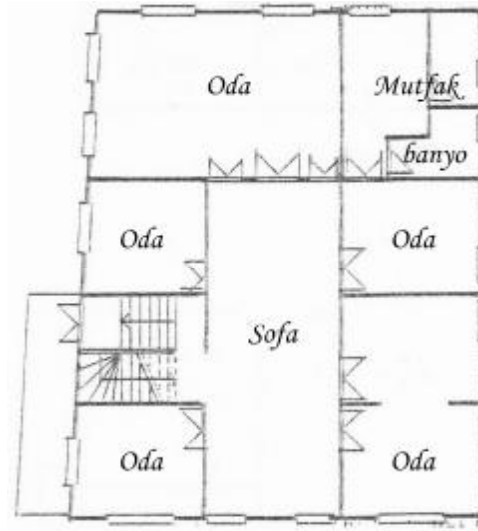
Şekil.4.6.Victorian Evi cephesi

Şekil

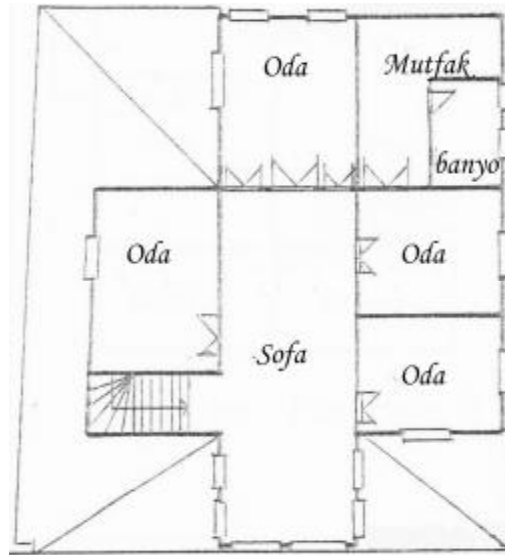
4.7. Viktorian Evi Zemin Kat Planı

Evin zemin katının üst katlarla içeriden bağlantısı bulunmamaktadır. Giriş ön cepheden yapılmaktadır. Zemin kat tavan yüksekliği açısından diğer katlardan farklılık gösterse de, plan bakımından onlara benzer.

Şekil 4.8. Viktorian Evi Birinci Kat Planı

Yapının birinci katındaki iç sofaya güneydoğu cephesinde demir parmaklıklı bir balkon eklenmiştir. Ön cephede pencere ve kapı söveleri oldukça süslemeli yapılmıştır.

Şekil 4.9. Viktorian Evi Çatı Kat Planı

4.3.1.2. Camii Şerif Mahallesiinde Bir Ev

Esas yerleşim ticaret yaşamının gerçekleştiği Cami-i Şerif Mahallesi'ndedir. Yerleşim batıya ve kuzeye doğru yönelen mahallelerle genişletilmiştir. Limana inen veya kıyıya paralel olarak uzanan geniş sokaklarda ticaret yapan esnafa ait depo-dükkân konut tipi evler çoğunluktadır (Resim 4). Sade işlemeli pencere sövelerinden evin ticari amaçla ya da orta gelir düzeyine sahip insanların kullandığını anlaşılmaktadır. Evi ortadan enlemesine kesen silme iki kat arasındaki farkı vurgulamaktadır. Ticaretin merkezi olan Uray caddesine yakın olan Camii Şerif mahallesindeki Levanten topluluğa ait evlerin zemin katları genellikle dükkân ya da depo olarak kullanılmaktaydı.

Resim 4.29. Camii Şerif Mahallesi 5231 sokakta bir ev

Evlerin her iki katı da taştan yapılmıştır. Alt katla üst katın bağlantısı bulunmaz.

4.3.1.3. Nacar Evi (Şaşati Evi):

Bugüne kadar korunmuş olan evlerden biri Atatürk Caddesinin üzerinde no:48'de bulunan, 1905 yılında Vadih Nacar tarafından yaptırılan ve Nacar Evi olarak bilinmektedir. Çift kulesi olan ev, daha sonra Şaşati'lerin mülkiyetine geçmiştir. İnşa edildiği tarihte kule tepeleri sivri idi. Halen kullanılmakta olan yapı bir süre İtalyan konsoloslugu olarak da kullanılmıştır.

Yatay etkisi veren hareketli kütlesi ve kesme taş cephe kaplamaları ile sergilediği batılı ifadenin yanında, ahşap kepenk kullanımıyla yerel izler de taşımaktadır.

Giriş cephesi, kemerli pencerelerini süsleyen söveleri, kesme taş cephe kaplamalarıyla etkileyicidir.

Resim 4.30. Nacar Evi, eski görünüm (Şinasi Develi)

Resim.4.31. Nacar Evi

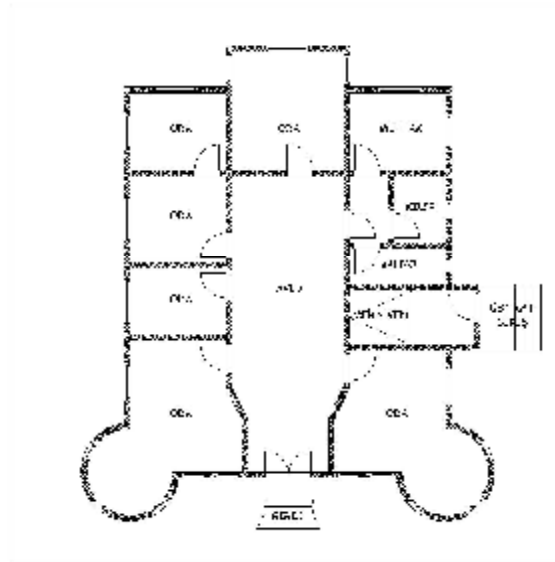
Yapının simetrik görünüşlü ön cephesinde ana giriş vurgusu çok özeldir. Ana giriş kapısı iki yanı sütunlu kapılarla vurgulanmıştır.

Yapının köşelerinde bulunan iki kule yapının duruşunu tamamen farklılaştırmaktadır. Bu kulelerin içinde odalar bulunmaktadır. Cephede iki kulenin arasında, iki katı birbirinden ayıran kolonlu balkon bulunmaktadır. Cepheyi enlemesine kesen bir cephe elemanı, iki kat arasındaki farkı vurgulamaktadır.

Resim.4.32 Nacar Evi Kulesi

Nacar evi, hacim, plan ve cephe tasarımı yönünden, Doğu Akdeniz liman kentlerinde, özellikle Beyrut'ta kullanılan mimariyle benzerlikler göstermektedir.

Şekil 4.10.Şaşati Evi Zemin Kat Planı

Resim.4.33. Nacar Evi

Resim 4.34. Nacar Evi Güney Giriş Kapısı

Resim.4.35. Nacar Evi Üst Kat Girişi

4.3.1.4.Çeşmeli Bina

Mersin evleri daha önceki örneklerde de görüldüğü ve bilindiği üzere düz hatlı ve ızgara planlı parseller üzerinde inşa edilirken, bazı eklektik yapılarda bu farklılıklar göstermektedir. Fabrikalar caddesindeki Çeşmeli Bina buna bir örnektir.

Resim 4.36. Çeşmeli Ev, 2010

Fabrikalar Caddesinde bulunan yapıya zemin kattaki köşe dükkân yerine, üçgen alınlıklı bir çeşme yerleştirilmiştir. İki kat arasında ayraç olan balkon da köşeyi yuvarlak olarak geçmektedir. Binanın saçağı dışa taşmaktadır. Ve bu saçağı taş konsollar taşımaktadır. Köşedeki yuvarlak saçağın ve balkonun hemen altında huni biçiminde, yuvarlak hatlı bir süsleme bulunmaktadır. Levanten yapılarda parselasyona uyumlu tasarımların önemli olduğu bu yapıda da kendini göstermektedir.

Resim 4.37. Çeşmeli Bina, Köşedeki Çeşme

4.3.1.5. Christmann Evi (Atatürk Evi) :

Günümüzde zemin katında Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün (DÖSİM) satış ofisi bulunan yapı, 1897 yılında Mersinli Rum tüccar Mavromati'nin İsviçre Konsolosu Alman asıllı Christmann ile evlenen kızının konutu olarak yaptırılmıştır.

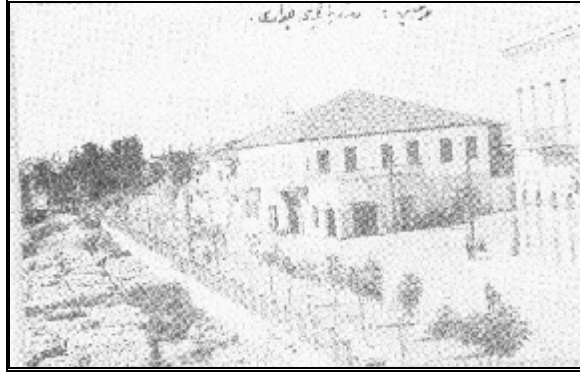
Atatürk Caddesi üzerinde bulunan konak iki katlıdır. Yapı geleneksel Mersin evlerinde olduğu üst kat girişi yan tarafta bulunmaktadır. Alınlıklı giriş kapısı, pencerelerde bulunan taş söveleriyle dikkat çekicidir.

Resim 4.38. Atatürk Evi

4.3.1.6. Rickards Evi:

Kışla Caddesi ile günümüzde Kültür Merkezi'nin ve güneyindeki meydanın kesiştiği noktada yer alan ve Atatürk evinin batı-karşısında bulunan Rickards'lara ait ev artık bulunmamaktadır. 1970'li yıllarda Sakarya Caddesi'nin genişletilmesi sırasında yıkılmıştır.

Resim:4.39.Rickards Evi

Rickards ailesi Mersin'in en eski İngiliz ailesidir. Rickards ailesi kereste, elektrik levazımatı, gramofon, yazı makineleri satım işleri ve İngiliz Lloyd Şirketi'nin gemi acenteliğini yapmaktaydılar. Henry Rickards 1880'li yıllarda Mersin'e gelmiş ve Mersin-Adana demiryoluna yatırım yapmıştır. Rickards Ailesi'nin yan yana yapılmış iki konutu da Cumhuriyet alanının hemen doğu kıyısında yer almaktaydı.

Binanın kentin en önemli caddesi üzerinde ve ticari fonksiyonların yoğun olarak sürdürüldüğü Uray Caddesi ile Gümrük Meydanı'na olan yakınlığı, ailenin ticaretteki başarısı ve zenginliğine ilişkin ipucu veriyor. Rickards Ailesi'ne ait bu ev Fransız işgali sırasında işgal kuvvetleri guvernörü Anfre tarafından ikametgâh olarak kullanılmıştır (Mutlu 1941) .

4.3.1.7.Necati Tütüner Evi:

Yapının Mimar Ligor tarafından 1908 yılında Rum İstikoğlu için yapıldığı söylenmektedir. Yapının Mücahitler Caddesine bakan kısmında kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş iki dükkân ve depo bulunmaktadır.

Resim 4.40. Mücahitler Caddesi, Necati Tütüner Evi

Resim 4.41. Necati Tütüner Evi

Necati Tütüner evinin her iki sokağa da cephesi bulunmakta olup, çıkmalı cephe düzenlemesinin olduğu görülmektedir. Sokağa cephesi olmayan pencereler yalındır. Üst kat pencerelerinde dört parçalı ahşap kepenkler bulunurken alt kat dükkânlarda yatay konumlanmış demirler mevcuttur. Alt kat pencere ve kapıları basık kemerli ve taş sövelidir.

4.3.1.8.Camii Şerif Mahallesinde Bir Levanten Binası

Kalabalık bir İtalyan aileye ait olduğu söylenen bina iki kattan oluşmaktadır. Evin zemin kattaki süslemelerine tezat bir biçimde üst kattaki sadeliği göze çarpmaktadır. Kolonlar üzerine yükselen üst katta pencereler sövesizdir ama hemen hemen bütün Mersin evlerinde görülen ahşap kepenkler bulunmaktadır. Zemin kattaki pencereler kemerlidir, üst kattaki pencereler dikdörtgen şekillenmiştir. Zemin kattaki pencerelerde kalın taş söveler mevcuttur. Giriş ve yan pencerelerde bulunan dik kemerli söveleriyle, Victorian Evi'ne benzemektedir.

Resim 4.42. Camii Şerif mahallesinde bir Levanten tüccar evi.

Halen çok bakımlı olan yapının kalabalık bir İtalyan aileye ait olduğu söylenmektedir.

Resim 4.43. Eklektik Yapı  rneği

Resim 4.44. Eklektik Yapı  rneği

4.3.2. Dini Yapılar

4.3.2.1. İtalyan Katolik Katedral Kilisesi

Kilise Liman ticaretinin gelişmesi üzerine bölgeye gelen tüccarlar ve yerleşen Levantenlere 1853 yılında verilen izinle yapılmaya başlanmıştır. Levantenlerin iş merkezleri olan Uray Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Yönetimi Capucins Rahipleri'ne verilen kilisenin saat kulesi ve kompleksin diğer bölümleri ile birlikte tamamlanması 1991 yılını bulmuştur. İtalyan Katolik Katedral Kilisesi olarak halen ibadete açık olan kilisenin kuzey kısmında uzun süre Fransız Konsolosluğu bulunmaktadır.

Resim 4.45. 1919'lu Yıllarda İstasyon Caddesi'nin Başlangıç Noktası.(Ş.Develi)

4.3.2.2. Arap Ortodoks Kilisesi

Atatürk Caddesi üzerinde, ayakta kalan en eski kilisedir. Kilise Mersin'in ilk sakinlerinden olan Nadir ailesinden Dimitri ve Tannus Nadir isimli kişiler tarafından bağışlanan arsa üzerine inşa edilmiştir. 1878'de yapılmış olan kilise halen ibadete açıktır. Beyrut'tan gelen Levantenlerin konutları da bu bölgedeydi.

Kilisenin yüksek duvarları aslında yaşamlarını kendi içlerinde geçirmeyi seven, dışa kapalı Levantenler hakkında bilgi vermektedir.

Resim 4.46.Arap Ortodoks Kilisesi, 2010

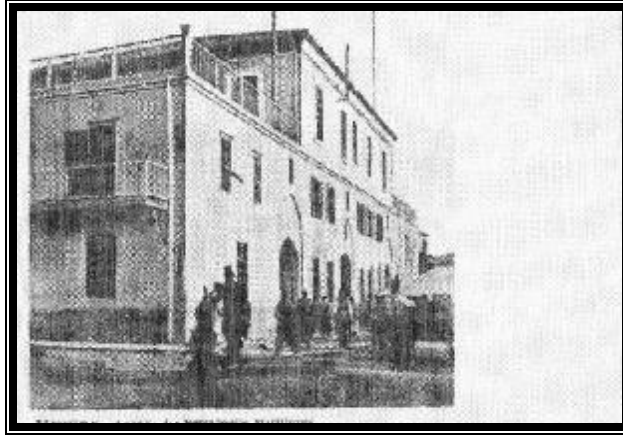

Resim 4.47.Arap Ortodoks Kilisesi, 2010

4.3.3. Ticari Yapılar

4.3.3.1. Messageries Maritimes Acentesi:

Bina 1894 yılından itibaren Mersin'de acentesi bulunduğu bilinen Fransız Messageries Maritimes şirketine aittir. Halen bulunmayan binada, fotoğraflardan anlaşıldığı üzere düz, yalın cepheleri ile dikkat çekmektedir. Pencere yatay ve dikey ekseninde aynı doğrultuda yerleştirilmişlerdir. Zemin kat pencereleri düz yatay demirli olup, üst kat pencereleri ise geleneksel Mersin evlerinde de olduğu gibi ahşap kepenklidir. Gezinti yoluna cephesi bulunan çift kanatlı giriş kapıları iç sofayı vurgularcasına kemerlidir. Cephede kemerli giriş kapısını çerçeveleyen sivri kemer çıkıntısı vardır.

Resim 4.48. Messageries Maritimes Binası

Messageries Maritimes Gemi Acentesi'nin Mersin'deki bu binası, doğu ve batı cephelerinde terasları olan, Kışla Caddesi'ne açılan üç ana girişi bulunan iki katlı bir yapıdır. Acente binası günümüzde Atatürk Caddesi'nde, Ticaret ve Sanayi Odası'nın kuzeyindeki Mersin Çarşısı'nın bulunduğu alanda yer alıyor. Bu dönemde diğer pek çok gemi ve vapur acentesinin şubeleri kentin doğusunda, istasyon ile Gümrük İskelesi arasında, Uray Caddesi'ndeki Azak Han, Taş Han, Sursok Han, Alanya Han gibi hanlarda bulunurken, Messageries Maritimes'in Gümrük İskelesi'nin batısında,

kendi binasında hizmet veriyor olması Őirket için Mersin'in önemini ifade ediyor. Messageries Maritimes, bu dönemde bir ahşap iskele inşa ettirdiği biliniyor. Bu iskele daha çok hayvan sevkiyatının yapıldığı bir ihraç iskelesi olarak işlev görüyor. ( stasyondan Fenere, 2008)

4.3.3.2. Sursok Han:

Sursok Han, ticaretin kalbinin attığı yerde Uray caddesinde Sorsock ailesine ait bir yapıdır. Basık kemerli pencereleri, taş s velidir. Pencereleri yatay ve dikey eksende aynı aksta düzenli ve ritmik aralıklarla yerleŐtirildiĐi gözlenmiŐtir.

Resim 4.49. Sursok Han Taş Korsolları

Balkonları taş korsollarla taşmaktadır. Demir korkuluk iŐçilikleri Rum ya da Ermeni ustaların elinden çıkmıştır

Resim 4.50. Uray Caddesi üzerinde bulunan Sursok Han

Sursock Ailesi kimi üyeleri halen Beyrut'ta yaşayan ve yirminci yüzyıl başına kadar Mersin'de geniş arazileri ve çok sayıda mülkleri bulunan bir ailedir. (Ünlü, 2007). Sursok Han, Taş İskele'nin uzantısında, iskeleden gelen malların depolandığı, alt katlarında ticarethanelerin yer aldığı, üst katında kente gelip giden tüccarların konakladığı bir handır.

Resim 4.51. Sursok Han Köşe Detayı

Resim 4.52. Sursok Han

Günümüzde Sursok Han, Uray Caddesi'ndeki varlığını korumaktadır ve halen caddedeki ticaretin önemli yapılarından.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma alanımızdaki Levantenlere ait binalar incelendiğinde, yapıların büyük çoğunluğunun mimari ifade, malzeme ve fonksiyon açısından Batılı izler taşıdığı gözlenmektedir.

İncelenen yapılar ve oluşan sosyal alanlar, söz konusu topluluğun kültürel farklılığını gözler önüne sererken, Mersin evlerinin genel özelliklerine de benzer özellikler taşıdığını göstermektedir.

Kent merkezinde bulunan Levantenlere ait yaşam alanlarında evler sıra ev niteliğini taşımamaktadır. Yapılar büyük bir bahçe içerisinde ayırık olarak yer almaktadırlar (bkz.Şaşati Evi).

Varlıklı Levantenlere ait evler genellikle büyük, bahçeli ve her iki katı da taştan yapılmıştır. Orta gelirli ailelere ait evlerin altında ise dükkân veya depo yer alır. Alt kat ve üst katın ayrı olduğu evlerde girişler, Mersin evlerinde olduğu gibi zemin katta ön cephede yer alırken, üst katta yan cephede yer almaktadır. Geniş bahçeler içinde yer almalarının yanı sıra, gösterişli cephe düzenlemeleri ve iç mekân düzenlemeleri ile de dikkat çekicidir

Levantenlerin yaptırmış olduğu, mimari karakterleri olan bu evler, iki katı da kesme taştan, özenli taş işçiliklerinin gözlendiği yapılardır. Cephe süslemeleri ilgi çekicidir. Cepheler, anıtsal giriş kapıları, süslemeli balkonlar, köşe sütunçeleri, rozetler ve profilli kornişlerle zenginleştirilmiştir. Kapı lentoları ve söveleri geometrik ve bitkisel motifli bordürler ve rozetlerle bezelidir. Sanat tarihi açısından nitelikli olan bu yapılar, özgün olmalarıyla da fark edilirler.

Döneminde kent dokusu içerisinde etkinliği önem arz eden Levanten binaları günümüzde aynı etkiye sahip değildir. Bu binaların etkinliğini devam edememesinin sebepleri Levanten nüfusun İzmir, İstanbul ya da Avrupa kentlerine kısmen de olsa gitmelerinin yanında, artan Mersin nüfusu ve kent merkezinde artan arsa değerleri olarak sıralanabilir. Zira Uray Caddesi ve devamında bulunan ve Çamlıbel'e kadar uzanan aksta var olan Levanten binalarının birçoğu yıkılarak yüksek katlı binalara dönüştürülmüştür. Ancak halen Levantenlerin sahibi olduğu yüksek katlı binalarda da ekonomik ve siyasi olarak var olan güçlerinin, ayrıcalıklı konumlarının etkilerini

görmekteyiz. Bu binalarda, Levantenlerin özerk alanları dâhilinde gizemli, dışa kapalı duruşlarının mekânsal olarak da ifade edildiğini görmekteyiz.

Sanat tarihi açısından nitelikli, özgün binaların bulunduğu Levanten binalarının geleceği aktarımı, varlıklarını sürdürebilmeleri gerekmektedir. Yapıldığı dönem içerisinde etkileyici bir öneme sahip olan Levanten binalarının da Türkiye'nin sahip olduğu mimari değerler arasında yer alabileceği düşünülmelidir. Levanten binalarından günümüze kadar varlığını sürdürebilenlerin, kullanıcısı değişmiş olsa dahi korunması bu nedenle önemlidir.

Belirli bir döneme ait olan bu yapılar nitelikli olmasına karşın koruma altına alınmamış olduğu için gitgide yok olmaktadır. 19. yüzyılda inşa edilmiş olan bu yapılar, kimlik değeri, mimari değer, estetik ve kültürel değer, anı değeri, ve özgünlük değeri gibi değerleri barındırmaktadır. Bu nedenle söz konusu yapıların tescil edilerek korunması ve geleceği aktarılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

ADANA VİLAYETİ SALNAMESİ,1296:150-151

ADIYEKE, Nuri – OĞUZ İbrahim, 2005. “Mersin Tarihi Yazımında Bir Kaynak Olarak Tarsus Şer’iyye Sicilleri”, Tarih İçinde Mersin, Kolokyum II, Mersin Üniversitesi Yayınları, Mersin, s. 121–124.

ADIYEKE, Nükhet - ADIYEKE, Nuri, (2004), “Modernleşmenin Doğurduğu Kent

ANA BRITANNICA, 2004. Levant, Levanten, Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt:14, Ana Yayınları, İstanbul, 435s.

ARNA, S. 2004. İzmir’in Son Levantenleri, Yeni Asır, 10.02. 2004, D Goffman İzmir ve Levanten Dünya 1550–1650, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

ATALAY, İ.,1992. The Paleography of The Near East (From Late Pleistocene to Early Holocene) and Human Impact. Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.

BEYRU, R., 2000. 19. Yüzyılda İzmir’de Yaşam. Literatür Yayınları, İstanbul, s.13.

BOZKURT, İ., 2002. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Mersin’de Eğitim

DENEL,S. 1982, Batılılaşma Sürecinde İstanbul’da Tasarım Ve Dış Mekânlarda Değişim Ve Nedenleri, Ankara, 53 s.

DİKKAYA, F., 2006. “Doğu Doğu mudur, Batı Batı mıdır?”, Avrupalı mı Levanten mi?, Bağlam Yayınları, İstanbul. s. 193–196,

ELDEM, E., 2006. “Levanten Kelimesi Üzerine”, Avrupalı mı Levanten mi?, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.11-13.

EPİK, Maria R., 2006. “Maria mı, Rita mı?”, Avrupalı mı Levanten mi? Bağlam Yayınları, İstanbul, s.55. 11–22,

HARRIS, W., 2005. Çeviren: ERTÜRK, Ercan. Levant, Bir Kültürler Mozaği, Literatür Yayınları, İstanbul. 5 s.

MERSİN TİCARET VE SANAYİ ODASI, 2008. İstasyondan Fenere Mersin.s.196

KAZGAN, H. 2006. “Levanten Dünyasında Bir Aile ve Çocuk”, Avrupalı mı Levanten mi?, Bağlam Yayınları, İstanbul. s. 59–70,

LEYLEK, Hanri, (2005), Mersin Katolik Kilisesi–1853, 150.Yıl, Mersin. 5s.

KÜTÜKOĞLU, M., 1982. “Mersin”, Yurt Ansiklopedisi, v s. 3617–3762.

- OBAN, Raziye, (2007), Levanten Kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme, *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, 337s.
- OSMANLI – İNGİLİZ İKTİSADİ MÜNASEBETLERİ, 1976, İstanbul,
- MERSİN TİCARET VE SANAYİ ODASI, 1998, *Ekonomik Rapor*, Mersin
- TARİHİN TANIKLARI-YEREL ŞAHSİYETLER”, *Tarih İçinde Mersin Kolokyum ve Sergisi II*, Mersin Üniversitesi Yayınları, No:14, Mersin, 2002, s.222;
- MUTLU, F., 1941. “Mersin Şehri Nasıl ve Ne Zaman Kuruldu”, *İçel Mersin Halkevi Aylık Dergisi*, Sayı:37, Yıl: 4, s. 5.
- OĞUZ, İ., 2006. Tarsus Şer’iyye Sicillerine Göre Mersin Kenti’nin Kuruluş Öyküsü, Mersin.
- ORTAYLI, İ., 2000. Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840–1880), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, S.12.
- ORTAYLI, İ. ,1994. Levantenler, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul. s.204–207.
- PINAR, İ.,2006. “Levant, Levanten ve Levantenlik Ya da Öteki’ni Tanımlama Bağlamında Kavramların Yeniden Üretimi”, *Avrupalı mı Levanten mi? Bağlam Yayınları*, İstanbul., s.34.
- ÜNLÜ, S.2007. *ibid*, p.108.
- TARSUS ŞER’İYYE SİCİLLERİ, No: 317, s. 9, Hüküm no: 18, 17 Rebiü’l-ahir 1302 (M. 3 Şubat 1885).
- TCDD, 1965. Mersin *Limanı*, İzmir, s.7.
- ÜSDİKEN, B.,2006. “Pera’da Levantines, Marranes ve Yabancılar”, *Avrupalı mı Levanten mi? Bağlam Yayınları*, İstanbul. s. 71–118.
- V. CUÏNET, 1891, *La Turquie d’Asie*, Paris, s.50–58.
- YENİ TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, 1985. Yeni Türk Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt: 6, s: 2072.
- YORULMAZ Ş. 2002, 19.yy.da Doğu Akdeniz’de Bir Osmanlı Liman Kenti Olarak Gelişen Mersin’de Yabancı Tüccarların Rolü Ve Mersin’de Levanten Kültürü, 19.Yy Da Mersin Ve Akdeniz Dünyası Kolokyum, S:2–14,

- YORULMAZ, Ş., 2004. “Yabancı Tüccar ve Gayrimüslim Tebaanın Mersin Ekonomisindeki Yeri”, *Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin*, Editör: Filiz Özdem, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss. 317–333.
- YORULMAZ, Ş. 2005. “Doğu Akdeniz’de bir Cemaat Serüveni: Liman Kenti Olma Sürecinde Mersin’de Gelişen Marunî Taifesi”, *Tarih İçinde Mersin, Kolokyum II*, Mersin Üniv. Yay., Mersin, s.68.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, F., 2004. “Mersin Evleri”, Mersin, *Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Gülizar Açık, 1976 yılında Mersin’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Mersin’de tamamladıktan sonra 1992 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümüne giriş yaptı. Aynı üniversiteden 1996 yılında mimar ünvanıyla mezun oldu. 1996 yılında itibaren kendi kurduğu tasarım ofisinde meslek hayatına devam eden Gülizar Açık Güneş evli ve 2 çocuk annesidir.